

ГАЗЕТА Выходзіць раз у тыдзень — Ц а н а 50 н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“	DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“	THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER “THE FATHERLAND.”
--	---	---

№ 29-30 (415-416)

Нядзеля, 10 жніўня 1958 г.

ГОД ВЫДАНЬНЯ 12

Блізкаўсходняя лекцыя

Чарговы блізкаўсходні крызіс паволі ліквідуецца. Адпаведна адпужваюцца і людзкія нэрвы, націгнутыя пагрозай узнікнення новай вайны.

У дыпламатычнай ігры наступіла таксама «рэвалірызацыя картаў». Козыры савецкай прапаганды, якія яна атрымала ад Захаду і супраць Захаду ў першай стадыі апошняга блізкаўсходняга крызісу, паступова трацяць сваю вартасць. Цьверджанні Хрушчова, што «заходнія імперыялісты» рыхтуюць агрэсію супраць Іраку і што быццам-бы навет «гарматы ўжо пачалі грывець», выявіліся беспадстаўнымі і фальшывымі, бо з заходняга боку ня было дадзена ня толькі ніводнага гарматнага, але й вінтовачнага выстралу. (Адзіныя гарматнія стрэлы, якія ў гэтым часе былі чутныя ў раёне Блізкага ўсходу, даходзілі із-за савецкае мяжы, дзе «прыпадкова» прыходзілі «міралюбныя» манёўры савецкага войска.)

Прызнанне новага ірацкага ўраду заходнімі вялікадзяржавамі, а таксама сябрамі Багдадзкага пакту гаворыць аб тым, што з заходняга боку робіцца ўсё намаганні, каб апошні блізкаўсходні крызіс вырашыць ня шляхам збройнай інтэрвенцыі ўнутраныя справы іншых дзяржаваў, але легальным шляхам, шляхам прызнання новага палажэння і пашаны да міжнародных забавязанняў. Аб гэтым сьветчыць таксама й тое, што прыбыццё амерыканскіх вайсковых «аддзелаў у Лібан і ангельскіх у Ірданію адбылося на запытны законных урадаў гэтых краінаў і на аснове ранейшых пагадненняў. Апрача таго, Злучаныя Штаты задэкларавалі неадкладна вывесці сваё войска зь Лібану, калі для аховы незалежнасці гэтай краіны амерыканскае войска будзе замененае аддзеламі Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў або ўзмоцненай групай назіральнікаў, як гэта прапанавала Японія ў Радзе Бяспекі. У сувязі з гэтым напрашваецца параўнаньне з захаваньнем большавікоў у нядаўніх вугорскім падзеях, дзе, як ведама, сябры легальнага ўраду Вугоршчыны на чале з Імрэ Надзіам, якія пайшлі на дамаганні паўстаўшага народу, былі вераломна схоплены савецкімі ворганамі бяспекі і пазней патаёмна расстраляныя, а паўстаньне брутальна здрунае савецкімі танкамі наўсуперак некалькім рэзольцыям Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў і войстрым пратэстам усёй міжнароднай грамадзкасці.

Ня глядзячы на зусім яўную маральную й прэстыжовую перавагу заходняй палітыкі і дыпламатыі, атрыманую і ў выніку добрасумленныхходаў пры ліквідацыі апошняга крызісу і даведзенаму таксама шматлікімі іншымі, ранейшымі фактамі — у змаганні з фальшывай савецкай прапагандай — прычынай большыні сучасных міжнародных канфліктаў — Захад ня выкарыстоўвае сваіх магчымасцяў: замест ісці да ялігічнага і неабходнага канца, ён затрымюваецца на поўдарозе.

Ніхто сяняня не запярэчвае таго, што ў аснове тых зрухаў, якія ўспыхваюць у арабскім сьвеце і ўсцяж мяняюць палітычнае аблічча гэтага раёну ляжыць імкненне арабскіх народаў да поўнай нацыянальнай незалежнасці й надзея, што асягнуўшы гэта ўдасца хутчэй прывесці неабходныя сацыяльныя рэформы. Імкненні гэтыя зусім законныя. Права на нацыянальную незалежнасць, суверэннасць і сацыяльны прагрэс ня толькі прызнае, але ажыццяўленьне гэтага права зьяўляецца адным з заданняў найбольш аўтарытэтай міжнароднай арганізацыі — Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў. Заходнія дзяржавы, асабліва Злучаныя Штаты, неаднаразова даказалі, што гэтае права яны ўмеюць шанаваць, у тым ліку і ў вадносінах да арабскіх народаў. Прычынай цяперашняга крызісу зьяўляецца фактычна не змаганьне паміж гэтак званым заходнім імперыялізмам і арабскім нацыяналізмам, а выкарыстоў-

ваньне нацыянальных пачуццяў Арабаў эгіпецкім дыктатарам Насэрам для ажыццяўленьня сваёй «панарабскай» імперыялістычнай мроі, які пры гэтым апіраецца на падтрымку савецкага кіраўніцтва. Да чаго даводзіць ажыццяўленьне фанатычных расавых тэорыяў і вялікадзяржаўніцкіх ідэяў мы мелі магчымасць пераканацца на прыкладзе гітлераўскай Нямеччыны і расейскага бальшавізму. Апрача таго цяжка гаварыць аб нейкай нацыянальнай, духовай еднасці ўсіх Арабаў, калі, напрыклад, у адным Іраку, апрача мусульманаў, хрысціянаў, ёсць плямёны, якія ад стагоддзяў веруюць толькі ў чорта. У воблічы такой сытуацыі (аблічаючы эканамічныя інтарэсы) палітыка заходніх дзяржаваў і перадусім Злучаных Штатаў, якая базуецца на захаванні незалежнасці малых арабскіх народаў і на насыцарожанасці да імперыялістычных імкненняў Насэра, на наш пагляд зусім правільная.

Выклікае, аднак, здзіўленне непаваротлівасць Захаду ў змаганні з сваім галоўным апанэнтам на блізкаўсходняй арэне — Савецкім Саюзам. Ведама, што СССР у сваёй прапагандзе выступае сябе шчырым прыхільнікам і магутным абаронцам нацыянальных інтарэсаў арабскіх народаў. Ведама таксама зь якой прапагандавай сілай бальшавікі выступаюць супраць гэтак званых заходніх імперыялістаў, заклікаючы Арабаў да змагання за сваю нацыянальную незалежнасць і суверэннасць. Густая сетка сільных радыястанцыяў, размешчаных у Савецкім Саюзе і ў гэтак званых народных дэмакратыях штодзённа й штогадзінна пашырае гэтую

прапаганду ў арабскіх мовах. Не сакрэт, што ўся гэтая прапаганда грунтуецца на хвалышы. Аднак, праводжаная ў такіх маштабах і форме, яна сваё робіць і вынікі яе ўжо сяняня нельга недацэньваць. І нельга будзе дзівіцца, калі Арабы пачнуць верыць, што ў змаганні за свае нацыянальныя інтарэсы яны могуць аперціся толькі на Савецкі Саюз, дзе, згодна з бальшавіцкай прапагандай, нацыянальнае пытаньне вырашае, быццам-бы, «найбольш справядліва». Эвангуальны далейшы ход падзеяў прадбачыць ня цяжка...

(Заканчэнне на 2-ой бачыне)

Канфэрэнцыя Парыскага Блёку

27-га ліпеня адкрылася канфэрэнцыя Парыскага Блёку.

Каля 50 дэлегатаў ад 10 нацыянальных цэнтраў народаў СССР прыбылі ў Мюнхэн, каб узяць удзел у гэтай канфэрэнцыі.

Беларускую дэлегацыю ад імя Рады БНР прадстаўлялі: Прэз. М. Абрамчык, сп. Ул. Бортнік і сп. Ул. Цьвірка. У якасці гасцей прыймалі ўдзел ад нас таксама д-р Ст. Станкевіч, сп. С. Кабыш і сп. А. Марговіч.

У першых днях канфэрэнцыі была заслухана справаздача Прэзідэнта М. Абрамчыка аб дзейнасці Прэзідыяму Парыскага Блёку за мінулы год, адбыліся дыскусіі ды была прынятая рэзалюцыя па дакладу Прэз. Абрамчыка.

У рэзалюцыі гэтай канстатавалася, што Прэзідыяму давялося ў мінулым годзе працаваць у вельмі цяжкіх абста-

Набліжаецца саракагодзьдзе БССР. Разам з гэтым усе больш настырліва патрабуюцца ад пісьменьнікаў прысьпешыць складаньне дыфірамбаў сяньняшняму дню дыктатуры з абавязкавымі дасягненнямі й розквітам шчаслівага жыцця. Каб надаць як мага большы публічны розгалас прапагандавай рэкламе, выкананьне яе ўскладаецца найперш на драматургаў і тэатры. Ворган ЦК КПБ «Зьвязда» ужо на пачатку году патрабавальна пісала пра гэта, наракаючы, што такіх спектакляў «усё яшчэ мала зьяўляецца».

Мінула паўгода, а жаданага партыйны заказчык яшчэ ня мае. Зноў заклікі й папярэджанні. Тэатр імя Купалы

вінах. Уступаючаму Прэзідыяму было прызнанае абсалюторным з падзякай.

Далей дэлегаты абменьваліся думкамі што да міжнароднай палітычнай сытуацыі ды ў сувязі з гэтым абмяркоўвалі адпаведны плян працы на наступны год, для будучых выканаўчых ворганаў Парыскага Блёку.

У канцы канфэрэнцыі быў перавыбраны Камітэт Парыскага Блёку ў складзе 10 асобаў (па адному прадстаўніку ад кожнага нацыянальнага цэнтру).

У склад Прэзідыяму ўвайшлі: старшыня — М. Абрамчык, заступнік старшыні — Алі Хан Кантэмір (Паўночны Каўказ), сакратар — С. Тэр-Товмосьян (Арменія), сябра Прэзідыяму — А. Бэрд-Мурат (Туркестан).

(Гл. камунікат і рэзалюцыю канфэрэнцыі)

Даганяючы Амэрыку

(СУМНЫ СТАН СЕЛЬСКАЕ ГАСПАДАРКІ БССР)

24—25 ліпеня сёлета адбыўся пленум ЦК КПБеларусі. На пленуме быў заслуханы даклад першага сакратара ЦК КПБ Мазурава «Аб выніках чэрвенскага пленуму ЦК КПСР і задачах партыйных арганізацый па далейшаму пад'ёму сельскай гаспадаркі рэспублікі».

Мазураў у сваім дакладзе звярнуў асаблівую ўвагу на выкананьне тых сацыялістычных забавязанняў, якія ўзялі й падпісалі г. зв. перадавікі сельскай гаспадаркі на нарадзе ў Менску, на якой прыймаў удзел сам Хрушчоў.

Частка дакладу пад назовам «Настойліва змагацца за выкананьне сацыялістычных забавязанняў» мае шмат цікавых вестак і лікаў. Так перадавікі ад імя ўсіх калгаснікаў узяліся атрымаць ураджай эбожжавых культураў у калгасах ня менш за 9 цэнтнараў, а ў саўгасах — 10 цэнтнараў. Да канца году перадавікі забавязаліся мець у сярэднім на Беларусі ня менш за 8 кароў, 14 авечак на сто гэктараў зямельнай плошчы, 22 сьвіньні на 100 гэктараў пахаты і 70 гадоў птушак на 100 гэктараў пасаваў эбожжавых культураў. Не забыта й кукуруза. Зялёнай масы на сілас калгасы павінны сабраць 300 цэнтнараў з аднаго гэктару.

Уся гэтая дзіцячая гульня зь лікамі ня мае ніякага значаньня. Факты сьветчаць, што ніхто ня верыць у паважнасьць гэтых заданьняў: ні тыя перадавікі, што падпісалі забавязаньні, ні калгаснікі, за якіх забавязаньні былі падпісаныя. Якім чынам змогуць калгасы забяспечыць ураджай эбожжавых культур у памеры 9 цэнтнараў, у той час, калі «Известия» за 21 траўня паведамлялі, што ўраджай эбожжа да 1957 году не перавышалі 5,8 цэнтнараў з гэктару?

У сваім дакладзе Мазураў прывёў некалькі прыкладаў, якія вынікі дала кукуруза ў мінулым годзе. Так у Нясвіскім раёне калгасы мелі сярэдні ўраджай зялёнай масы толькі 68 цэнтнараў

з гэктару. Прычым большая колькасць кукурузы зусім загінула. У Буда-Кашалёўскім раёне сярэдні ўраджай зялёнай масы на сілас дасягнуў толькі 48 цэнтнараў.

Няма ніякіх сумлеваў, што ня лепшыя вынікі ўраджаю будучь і сёлета. Каб выратаваць 260 тысяч гэктараў кукурузы, Мазураў ня бачыць іншага выхаду, як «правесці вялізарную арганізацыйную працу, змабілізаваць усе сілы й сродкі дзеля таго, каб ачысьціць кукурузныя палі ад пустазельля, узрыхліць добра глебу й правесці падкормку на кукурузных палёх.» Хто можа паверыць, што гэтую працу можна правесці ў калгасах у жніўні, якраз у часе самага жніва? Ніхто у тым ліку й сам Мазураў. Марна загінула праца, нямэтазгодна выкарыстана найлепшая зямля й угнаеньне. Аб 300 цэнт. з гэктару, выходзіць, і мовы быць ня можа.

Асаблівую трывогу наганяе камуністычнаму кіраўніцтву Беларусі пытаньне разьвіцця жывёлагадоўлі ў калгасах і саўгасах. На пленуме Мазураў быў прымушаны прызнаць, што «бяскорміца ў зімовы час прыяля да вялікага адыходу буйнай рагатай жывёлы». А між тым ужо другі год, як камуністычныя кіраўнікі канцэнтруюць асаблівую ўвагу на павялічэньні вытворчасці малака й мяса. Гэтая няўдзячная дзейнасць вылікана, як вядома, прапанавай Хрушчова ў кароткі тэрмін дагнаць і перагнаць Задзіночаныя Штаты Амэрыкі ў вытворчасці малака й мяса на душу жыхарства.

Выглядае так, быццам бы ўсе працоўныя Савецкага Саюзу ўжо поўнасьцяй забяспечаныя мясамалочнымі прадуктамі. Застаецца толькі дагнаць і перагнаць капіталістычную Амэрыку, каб яшчэ шырэй разгарнуць прапаганду аб перавагах камуністычнай сыстэмы над краінамі вольнага сьвету.

Пасьяла абвешчання хрушчоўскай прапановы «савецкая прэса, кіраўнікі

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BACKAUSČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Backausčyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14
Ц а н а : Нямеччына: на год — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; ЗША і Канада: на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 д. Ангельшчына й Аўстралія: 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. Бэльгія: 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. Францыя: 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. Аргентына: 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. Перасылка лётніцкай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Падзіночныя нумары газэты разам з «Кала^скамі» ўважаюцца за падвойныя.

Банковае konto: Zeitung „Backausčyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

Надрыхтаваў Макаёнкаву п'есу «Каб людзі ня журыліся». Але спектакль забаранілі, загадалі перарабіць, а тэатр у тэй-жа «Зьвязьдзе» зьвінавацілі ў тым, што «ня справіўся з асноўнай задачай», «ня выправіў сур'ёзных недахопаў» п'есы.

Чым драматург і тэатр не дагадзілі можна здагадацца з тэксту самое п'есы, якая была надрукаваная ў «Полымі». Макаёнак, як і ягоныя папярэднікі, кіраваўся ў працы ведамай партыйнай пастановай пра ўмацаваньне усё яшчэ неўмацаваных калгасаў. Дзея адбываецца якраз у такім зьгібелым калгасе пад гучным назовам «Вольная праца». Ратуе яго рэкламаваны ў літаратуры стандартны пэрснаж ў вобразе партыйнага дабраахвотніка зь ліку трыццаціхтысячнікаў. У п'есу ўводзяцца навет хрушчоўскія вынаходы ў выглядзе прапагандовага «калегіяльнага кіраўніцтва» й выратавальнае кукурузы. Але афіцыйная крытыка чамусьці не пачула жада-нага «высокага ідэйнага гучаньня».

Відаць, віна драматурга ў паказе пасасобных мамэнтаў няпрыемнае жыццёвае праўды, навет незважаючы на падпарадкаваньне яе агульнаму ідэялігічна вытрыманаму кірунку. Вось колькі гэткіх дэталей. Падймаецца заслона. Калгасніцка валачэ на сваіх плячох ламачка, бо не даюць каня прывезці дроў. Кідае яго з праклёнам: «А каб вы струпянелі...» Людзі ня хочучь працаваць, бо нічога ня маюць з працы ў калгасе, а прысядзібны шматок застаецца найбольшай падмогай. Маладзё па набыцці сярэдняе асьветы імкнецца разьвітацца з калгасам — «хоць куды, абый ня тут». Прыпадаючы, як апынуўся ў калгасе, селянін кажа: «Здадм наперад ішоў. Іду... а сам назад пазіраю: ці выглядаў я, ці не прагадаў». Засталося яно й сёньня, бо «толькі ў кнігах лёгка перарабляюць мужыка», а ў жыцці застаецца ён зь іншым сваім дазнаньнем: «спытай ты ў мяне цяпер, дзе зад, а дзе перад — не скажу, зьлітаю. За-круціўся». У дзею ўлучаецца стары калгасны старшыня — злодзеі і п'яніца, пяты з чаргі гэткі, прысланы, як і ягоныя папярэднікі, раённым партыйным кіраўніцтвам. Ёсць і крыху большыя начальнікі — «таварыш раіплян», які таксама ахвочы пажывіцца з працы калгаснікаў, хоць і выступае ў ролі пільна-вальніка закону.

Дарма, што ўсё гэта здымаецца ў ходзе дзеі, падаецца адно за благое адхіленьне ад партыйнае лініі, якое выпраўляе новы старшыня ды празь якога дасягаецца ідэялігічнае зьдзяйсненьне. Навет у такой, здавалася-б вытрыманай, інтэрпрэтацыі рэалістычныя мамэнты прыйшліся не да густу партыйнаму гаспадару. Напэўна не імпаўне яму й свае асаблівыя дысананс у фінале, у якім з усталяваньне традыцыі ўсялякі казёны энтузіязм мае дасягаць ускрынае бра-вурнасьці. Заслона ў п'есе ападае пры іншай сытуацыі. Калгаснік, што вярнуўся з вастрогу, куды трапіў за кошык бульбы, не абдымае ўсімі паважаюча новага старшыні калгаса з падзякаю за пераўзгадаваньне, а хапае яго за грудзі.

Ня цяжка прадбачыць, што ў вымага-най новай рэдакцыі п'есы будучь пры-лушаныя элемэнты праўды і ўзмоцніцца рэклама большым вылучэньнем права-верных партыйцаў ды гэтак званага працоўнага энтузіязму калгаснікаў, іхнае заможнасьці й адданасці «роднае партыі». Гэткая буафорнасьць асаблі-ва патрэбная для сьвяточнае дэманстра-цыі. Але вымаганьне не мае й шырэй-шых сэнс. Ужываньня Макаёнкам дэталі ўжо ведамыя з твораў іншых аўтараў. Учора яны ня выклікалі гэткіх вой-стрых прэрэчэньняў. Цяпер яны расчэ-ваюцца за ідэялігічную заганнасьць твору. Якраз яно й зьяўляецца вымоў-ным сьветчаньнем штораэ большага вы-маганьня ад пісьменьніка глянцавань-ня, упрыгожваньня савецкае рацаіна-сьці й забароны найменшае праявы ад-знакаў крытычнае думкі.

А. Б.-к.

КАМУНІКАТ

КАНФЭРЭНЦЫІ ЛІГІ ВЫЗВАЛЕНЬНЯ НАРОДАЎ СССР (ПАРЫСКАГА БЛЁКУ)

27-31 ліпеня сёлета ў Мюнхэне (Нямеччына) адбылася чарговая канфэрэнцыя Лігі Вызваленьня народаў СССР, у якой прыямалі ўдзел упэўнаважаныя прадстаўнікі ад 10-ёх нацыянальных цэнтраў: Армянаў, Азербайджанцаў, Беларусаў, Грузінаў, Ідэль-Уральцаў, Казакаў, Крымскіх Татарцаў, Паўночнакаўказцаў, Туркестанцаў і Украінцаў, якія прыбылі з розных краінаў Эўропы, Сярэдняга Ўсходу і Амэрыкі ў колькасьці 50 асобаў.

На канфэрэнцыі апрача, пытаньняў нутрана-арганізацыйных, падрабязна абмяркоўвалася палажэньне народаў Савецкага Саюзу, нацыянальная й вонка-

вая палітыка Крамля ды сучасная агульная сытуацыя ў сьвеце.

Канфэрэнцыя прайшла ў атмасфэры поўнай дружбы, узаемяна зразуменьня й салідарнасьці.

Было прынята рад пастановаў дзеля ўзмацненьня дзейнасьці Лігі ў змаганьні за вызваленьне сваіх народаў ад бальшавіцкага прыгнёту, а таксама рэзалюцыя, у якой канфэрэнцыя зьвяртаецца да вольнага сьвету аб неабходнасьці ўдзяленьня зь яго боку большай увагі й большага садзейнічаньня народам Савецкага Саюзу ў іх нацыянальна-вызвольным змаганьні.

Блізкаўсходняя лекцыя

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

Мы ня думаем, каб адказныя дзеячы Захаду гэтага не разумею. Аднак, як мы ўжо зазначылі, акцыі супрацьдзейнага гэтага прапагандзе, як і антыкамуністычная прапаганда наагул, стаіць на Захадзе ніжэй узсякай крытыкі. У кайным выпадку яна не адпавядае павыжнасьці таго сьвету, якое, у сілу абставінаў, яна павінна выконваць. У той час, як савецкая прапаганда спрыта выкарыстоўвае нацыянальны мамэнт у змаганьні зь інтарэсамі Захаду, Захад ня толькі аблінае яго ў сваёй прапагандзе, накіраванай у Савецкі Саюз, але навет не прыкладае асаблівага высілку, каб на прыкладзе савецкай рэчаіснасьці выкрыць фальшывасьць і падступнасьць гэтай прапаганды перад арабскімі і іншымі народамі, якія могуць браць яе за чыстую манету.

Хіба-ж ясна, што Савецкі Саюз — мадэрная бальшавіцка-расейская імперыя, якая паўстала пры помачы ашуканства і збройных падбояў народаў, такім-жа

Даганяючы Амэрыку

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

пеня г. г. пад назовам «Аб выкананьні вытворчасьці й нарыхтовак мяса ў калгасах і саўгасах рэспублікі ў першым паўгодзьдзі 1958 году».

У гэтай пастанове ЦК КПБ абвінавачвае партыйных і савецкіх кіраўнікоў ня мясцох, што яны ня здолелі арганізаваць у калгасах і саўгасах адкорму сьвіней і буйнай рагатай жывёлы. У выніку гэтай неарганізаванасьці калгасы і саўгасы ў першым паўгодзьдзі вельмі мала выпрадкавалі мяса. У пастанове адзначана, што па шэрагу раёнаў пры адкорме сьвіней у калгасах сярэдняэстачны прырост вагі не перавышае 190—220 грамаў на галаву. Калгасы наагул ня дбаюць аб павялічэньні пагалоўя сьвіней і ў вядлікай колькасьці прадаюць іх прыватна. Так за шэсьць месяцаў калгасы Менскай вобласьці прадалі 19 тысяч маладняку, Магілёўскай — 18 тысяч і Гомельскай — 16 тысяч. Апрача гэтага у калгасах і саўгасах выяўлена шмат выпадкаў паданьня дарослых сьвіней.

Аднак самы сумны і канфузны факт, як адзначана ў пастанове ЦК КПБ, гэ-

та тое, што ў чэрвені бягучага году палгоўе буйнай рагатай жывёлы, сьвіней і авечак у калгасах і саўгасах рэспублікі зьменшылася.

Мазураў на пленуме зь незадаваленьнем адзначыў, што паводля сацыялістычнага забавязаньня калгасы і саўгасы Беларусі павінны зьняць з адкорму 1 мільён 200 тысяч сьвіней, а за першае паўгодзьдзе зьнялі 335 тысяч галоў, або каля 28 працэнтаў гадавога плыну.

Пададзеныя Мазуравам лікі не адлюстроўваюць запраўднае колькасьці мяса, якое здалі калгасы і саўгасы дзяржаве. За колькасьцімі паказчыкамі скрываецца малавартаснасьць гэтай колькасьці. І так, прыкладам, у Гарадоцкім раёне сярэдняя вага зьнятых з адкорму сьвіней не перавышае 59 кіляграмаў, у Расонскім раёне — 62, Лёзьненскім — 63, Дрысенскім і Ельскім — 68 кіляграмаў жывой вагі. Можна сабе ўявіць колькі сала і мяса можна атрымаць з трохпудовага падсьвінака.

Няма ўдачаў і ў разьвіцьці гадоўлі авечак. «Гэтая галіна жывёлагадоўлі ў

даліся, між іншага, справы, датыкаючыя судовых трыбуналаў і была зроблена гэтка пастанова:

«Пісар, адылі, зьмеськага вайводзкага суду, дзе будуць адбывацца Галоўныя трыбунальскія суды, зрабіўшы судовы запіс, застанецца на месцу, але галасаваць ня мае ў справах, належачых да суду. Ён мае толькі справы, разгляданыя ў коле (судзьдзяў) і разьвязаныя большынёй галасоў, запісавач палпскаю, а не паруску»³⁶.

Вось-жа пастанова гэтая датыкаецца толькі трыбунальскіх судоў, а ня ўрадаў наагул.

Апрача таго ў «Пактах канвэнтах» новаабраны кароль Фрыдрых Аўгуст заявіў:

«У справах і пасольствах ад Рэчы Паспалітай мы, згодна з даўнымі законамі, ня будзем карыстацца сваёй пакаёвай пачаткаю або сыгнэтам, і абядаем выдаваць усе лісты, справы і публічныя легацыі толькі ў мове польскай і лацінскай, а ня іншай»³⁷.

Гэтае абавязаньне караля датыкаецца справаў дыпляматычных і іншых, выходзячых ад самога караля, але ў ім няма мовы пра ўрады Літвы. Апрача гэтага, дзеля таго, што ў вазбодвых прыпадках не названа Вялікае Княства Літоўскае, можна думаць, што пастанова й абавязаньне мелі наўвече толькі ўкраінскія землі Польшчы.

Гэта на месцы будзе зацеміць і пра палянізацыю наагул. Як ведама, у 2-ой палавіне XVII стг. і асабліва ў стагодзьдзю XVIII таварыскай і хатняй моваю беларускага вялікага панства стазілася мова польская, але патрыётамі свайго народу і свайго гаспадарства яны заставаліся. Маем тут дачыньне ня з утратою нацыянальнага сьвядом'я але з утратою сьвядом'я моўнага, як гэта сталася з Жыдамі яшчэ да Хрыста і шмат паслей з Ірляндцамі. Як ведама, толькі малы працэнт Ірляндцаў знае ірляндскую мову, а ўсе іншыя гавораць паангельску, але ўсе — Ірляндзкія патрыёты. Што да драбнейшага панства і засьценкавае шляхты, дык яны заставаліся пры сваёй моўнай беларусшчыне і палячыліся за расейскага часу ў XIX і XX стагодзьдзях з прычыны галоўна тых умоваў, каторыя стварыла ў Беларусі Расея.

БЕЛАРУСЬ ПАД РАСЕЯЙ

Расейскія чарнасоценцы цвёрдзяць, што ў Беларусі, прылучанай у канцы XVIII — пачатку XIX стг. да Расеі, настала

РЭЗАЛЮЦЫЯ

АБ МІЖНАРОДНЫМ ПАЛАЖЭНЬНІ,ПРЫНЯТАЯ НА КАНФЭРЭНЦЫІ ЛІГІ ВЫЗВАЛЕНЬНЯ НАРОДАЎ СССР (ПАРЫСКАГА БЛЁКУ), ШТО АДБЫЛАСЯЎ МЮНХЭНЕ 27-31 ЛІПЕНЯ 1958 ГОДУ.

26-27.7.1956 г. Ліга Вызваленьня Народаў Савецкага Саюзу сабраўшыся на канфэрэнцыю і абмеркаваўшы агульнае палажэньне ў сьвеце прыняла аднаведную рэзалюцыю, у якой, між іншым, гаварылася наступнае:

«У перажываны мамэнт у цэнтры «бачкаўскіх» клопатаў Крамля знаходзіцца Эўропа. Усе стараныя савецкай дыпляматыі накіраваны да вываду Эўропы з агульнай лініі заходняга сьвету і, тэтым самым, ізаляцыі Задзіночаных Штатаў Амэрыкі...»

Заход у тым натхняльнікаў Багдадзкага пакту шляхам крывадушнага вешчання аб законных асырацыях арабскага кантынэнту накіраваны да зрыну Багдадзкага й Атлянтычнага пактаў... Лёсы Эўропы, магчыма, наважваюцца на паўдзінным узьбярэжжы Сяродземнага мора...»

(З рэзалюцыі, прынятай на канфэрэнцыі ЛВНСС 26-28.7.1956).

Камітэрамі да вышэй сказанага зьяўляюцца падзеі, што разыграліся на вачох на Блізкім і Сярэднім Усходзе; бязь ніводнага стрэлу й бяз «добраахвотнікаў» перамогу на першым этапе атрымала Масква.

калгасах скарачаецца. Што году паніжаецца прыплод авечак і якасьць воўны», — з прыкрасьці адзначаў Мазураў.

Не зобідзена маўчаньнем і птушкагадоўля. Вось хоць-бы ўзяць калгасы Маладэчанскай вобласьці. Перадавікі сельскай гаспадаркі падпісаліся, што яны вырасьцяць у гэтым годзе 748 тысяч птушак, у тым ліку 604 тысячы вадапльываючых птушак. А вынікі? На 1-га ліпеня ў Маладэчанскай вобласьці налічваецца толькі 64,8 тысяч хатніх птушак. Зразумела-ж, у другой палове году ня выведзяць куранятаў. А між тым, як адзначаў Мазураў, «за шэсьць месяцаў гэтага году ў калгасах рэспублікі атрымана ў сярэднім на адну нясуцку толькі 30 яек, на 7 яек менш чымся ў мінулым годзе». Да гэтай ілюстрацыі паясьненьняў ня трэба.

Як ужо ўспаміналася, сёлета ў студзені ў Менску адбылася нарада перадавікоў сельскае гаспадаркі з удзелам самога Хрушчова. Хрушчоў прыехаў у Менск із шматлікімі падарункамі. Ён прывёз пастанову Вярхоўнага Савету СССР аб узаагародзе 5 тысячаў перадавікоў сельскай гаспадаркі. Праўда, у ліку гэтых перадавікоў апынуўся ўвесь склад камуністычных і савецкіх кіраўнікоў БССР. На нарадзе перадавікі падпісалі сацыялістычнае забавязаньне аб павалічэньні вытворчасці сельскагаспадарчых прадуктаў ува ўсіх галінах калгасна-саўгаснай гаспадаркі. Як-жа на практыцы адбылося гэтае «павялічэньне» — красамойна паказваюць прыведзеныя намі факты й афіцыйльныя савецкія лікі. Усё гэта сьветчыць, што няма ніякай надзеі дагнаць, а тымболш перагнаць ЗША ў вытворчасці малака, масла і мяса на душу жыхарства.

В. Б.

З мэтай замацаваньня гэтай перамогі й для далейшага руху на шляхох да заваёвы сьвету пры дапамозе выпрактыкаванага аркестраваньня прапаганды Хрушчоў пастараецца ўсякімі магчымасьцямі выкарыстаць ім-жа запраектаваную «канфэрэнцыю на высокім узроўні», як сьветавую трыбуну.

Пры пануючым у сьвеце настрою Масква бяскарна прадаўжае весьці змаганьне нэрваў, пагражаючы сьвету атаманай і балістычнай зброяй, у той-жа час прыбіраючыся ў тогу міралюбцы. Зразумела, што не для ўсеагульнага разьбраеньня й не для ўстанаўленьня міру ўва ўсім сьвеце склікае Хрушчоў кіраўнікоў вольнай часткі сьвету на канфэрэнцыю. Можна пайойвацца, што скліканая ў гэтых умовах канфэрэнцыя, выявіцца ўва ўсіх дачыньнях выйгрышным для ворага чалавецтва падпрыемствам, запраўднай канфэрэнцыяй «на вышэйшым узроўні псыхалогічнага змаганьня». Яшчэ адна прадметная лекцыя ўпішацца ў сэрэю іншых для навукі чалавецтва!

Можна з ўпэўненасьці ці пьвердзіць, што пад прыкрыцьцём гэтага чаровага дыпляматычнага наступу на вонкавым фронце скрываюцца нутраныя цяжкасьці якія адлюстроўваюць недахопы й вострыя балачкі з аднаведнай рэакцыяй і ўпорыстым супрацівам народаў Савецкага Саюзу.

Праведзеная ў 1957 годзе г. зьв. «дэцэнтралізацыя прамысловасьці» з захаваньнем вышэйшага кіраўніцтва й цэнтралізаванай кантролі ў Маскве не дае чаканых вынікаў: тэмпы выконваньня плянаў Дзяржплану паранейшаму застаюцца павольнымі. Наступіўшыя-ж затым іншыя «рэформы ў сельскай гаспадарцы, закрананыя «лібэралізмам» у сацыяльным пляне, — усё гэта разам упіраецца ў неразьвязальную для рэжыму ў гэтых умовах праблему зьольшаньня вытворчасці, зьольшаньня прадуктыўнасьці.

Ствараецца ўражаньне, што ў драматычных падзеях Блізкага Усходу аўтакратам Масквы ўдалося, быццам, вырваць з рук дэмакратычнага Захаду сыяг, на якім напісана: свабода й вызваленьне народаў. Нікому, зразумела, ня тайніца, якія глыбокія матар'яльныя інтарэсы хаваюцца ў дадзеным выпадку пад гэтай вострай зброяй псыхалягічнага змаганьня. Парадокс гісторыі: жандадары з апошняй у сьвеце калёніяльнай імперыі выступаюць у ролі «вызвольнікаў» прыгнечаных і абяздоленых народаў!

Конавая памылка дэмакратычнага Захаду была магчыма ў тым, што, празьмерна праймаючыся захаваньнем супакою і ўстойлівасьці ў гэтай частцы сьвету, ён не даданіў фактару народных і нацыянальных асырацыяў. Заданьне вольнага сьвету цяпер, покуль яшчэ ня позна, — гэта ўзгодненьне свае стратэгіі з вымагамі часу (свабода й вызваленьне прыгнечаных народаў) і гэтым самым наважанае, усімі даступнымі й магчымымі сяродкамі, сарваньне маскі з падступнага ворага, гэтага душыцеля

й прыгнятальніка народаў у неабсяжнай імперыі.

Магутнай-жа зброяй заходняга сьвету ў змаганьні із савецкім імперылізмам зьяўляецца якраз адзначаная вышэй ідэя, ідэя эпохі, ідэя вызваленьня народаў Савецкага Саюзу. У дачыньні да апошніх новы рафінаваны варыянт калёніяльнай палітыкі Масквы — гэта нішто іншае, як запраўдны генасыд. Мэ-та, якая пры гэтым упорыста й настойліва ажыццяўляецца, зводзіцца да дэнацыяналізацыі, да дэарсёнфікацыі й да стварэньня г. зьв. «савецкага чалавека», чалавека бяз бачкаўшчыны й роднай зямлі, без аблічча й бяз душы, запраўднага робата, гэтага будаўніка планэтарнай камуністычнай імперыі.

Ці-ж усе мы, аглушаныя гісторычнымі крыкамі на тым баку язьзенае заслоны аб «каляніялізьме», не адчуваем, што пад грукат бубнаў запраўднага калёніяльнага дзяржава зь нязвычайным дынамізмам стукаецца ў дзьверы Эўропы й Азіі, Афрыкі й Амэрыкі. На скрыжаваньні кантынэнтаў — на Блізкім Усходзе — яна атрымала магчымасьць пашырыць свае ядавітыя шчупальцы ўва ўсіх кірунках.

І так, Масква наступае, будзе наступача. Яе трэба спыніць. Час не чакае. Супраць адзінай, паслядоўнай канцэпцыі й стратэгіі сыьдзюдзёнай вайны вольны сьвет, на чале з Заатлянтычнай дэмакратыяй, павінен паставіць стратэгію й тактыку, што выйдкае із самой прыроды дэмакратыі; у прыватнасьці — стратэгію, што апіраецца на дэвізе й лёзунгу, скіраваным да ўсіх народаў Савецкага Саюзу, да ўсіх запалоненых народаў савецкай імперыі: за вашу свабоду й незалежнасьці!

Народы-ж, што знаходзяцца ў савецкай турме, даўно ўжо ўлучыліся ў вагульны вызвольны рух супраць маскоўскае тыраніі, неаднаразова выяўляючы сваю нязломную волю да свабоды, дэмакратыі й незалежнасьці. Маральна-як падтрымка й актыўныя сымпатыі вольнага сьвету павінны зьявіцца ў канчатковым выніку гарантыяй ажыццяўленьня запаветных нацыянальных асырацыяў гэтых народаў.

У паняволенай Беларусі

ВЫЯЎЛЕНЬНЕ ПОМНІКАЎ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

(БЕЛТА) Інстытут моваведы імя Якуба Коласа зьбірае рэдкія помнікі беларускага пісьменства. Шматлікія з іх былі знойдзеныя ў бібліятэках і архівах Масквы, Рыгі, Вільні й Ленінграду.

Значную важнасьць маюць рукапісныя граматы XIII—XV стагодзьдзяў. Гэта найбольш старыя дакуманты, якія дазваляюць дасьледаваць гісторыю разьвіцьця мовы. Нядаўна была атрымана фатакопія яшчэ адной старыннай граматы. Яна датычыць 1493 году.

Цяпер інстытут мае ў форме фатакопіяў і мікрафільмаў усе выданьні бела-

(Заканчэньне на 3-цяй бачыне)

Проф. Др. Я. Станкевіч

Гісторыя Беларусі і расейская чорная сотня

5)

Усюдых сярод сялянскае люднасьці была маса вымерлых і забітых. Шмат сялян бадзялася па лясох і хавалася ў балотах і гушчарох... Калі ў сыяenze раёнаў і захавалася яшчэ сялянскае жыхарства, то ў яго «не было ні лошадей, ни животины, а у многих... и хлеба нет, бродят по миру». Капітан царскіх войскаў паведамляў маскоўскаму вайводзе ў Менску, што «в Минском уезде во многих местах и селах и деревнях ржи и ярового хлеба у крестьян нет».

А тымчасам царскія вайводы... вымагалі ад сялян бязупынай даставы збожжа, пошару, жывёлы й коні. Побач з гэтым адбываліся бязупынныя грабязжы сялянства...

Асабліва ў цяжкім палажэньню апынулася сялянская люднасць у мамэнт адступленьня маскоўскіх войскаў...

Апынуўшыся ў цяжкім палажэньню, маскоўскія войскі пры сваім адступленьню не шчадзілі ўжо нічога. За найважнейшую прычыну свайго паражэньня яны ўважалі зраду ўкраінскіх казакоў і сялянскія непарадкі (запраўды — сялянскую партызанскую вайну супроць Маскоўцаў, але гэтага аўтар пабавіў сказаць — Я. С.). Дзеля таго яны пры сваім адступленьню, як азьвяроўля, накідаюцца на сялянскую люднасць, грамяць і паліць сёлы і нішчаць на сваёй дарозе ўсё, што сустракаецца» (б. 197—199).

ЦІ БЫЛА ЗАБАРОНА ПІСАЦЬ У ўРАДАХ ПАБЕЛАРУСКУ

У расейскай і польскай літаратуры пашырана цьверджаньне, што ў 1696 г. было забаронена пісаць у ўрадах пабеларуску і загадана пісаць папольску. Аказваецца, адылі, што гэтак ня было. На канфэрэнцыі ў Варшаве 29-га жніўня 1696 г. разгля-

Аб дыскусіях у асяродзьдзі польскіх эканамістых

Ці можна ў нашыя дні ўжываць з посьпехам эканамічныя тэорыі Маркса? Гэтае пытаньне можа спачатку здацца даволі дзіўным. А між тым яно цяпер у Польшчы паважна абмяркоўваецца найбольш выдатнымі эканамістамі. І яшчэ больш дзіўным і нечаканым, чымся самое пытаньне, можа здацца той адказ, які быў дадзены бальшынёй ўдзельнікаў гэтай дыскусіі. Запраўды, бальшыня польскіх тэарэтыкаў заявіла, што дзеля таго, каб навукова абгрунтаваць шмат якіх зьявы сучаснага эканамічнага жыцця, марксісцкая эканамічная думка павінна шмат чаго запазычыць з гэтак званай буржуазнай эканамічнай навукі. Гэтае пытаньне абмяркоўвалася ў Польшчы ў працягу некалькіх апошніх месяцаў.

Агульны разлад польскай эканомікі, якая ў працягу шэрагу гадоў сылепа трымалася артадаксальных марксісцкіх тэорыяў, наглядна даказваў, што гэтыя тэорыі няпрыгодныя у сучасных умовах. Гэта і прымусіла польскіх тэарэтыкаў задумацца над пытаньнем, у чым, фактычна палігаюць недахопы марксісцкага думаньня, дзе ягоная «Ахілесова пята».

Як ня раз адзначалася польскай прэсай, працы заходніх эканамістых сталіся ў вапашні час даступнымі польскаму чытачу. У гэтых кнігах польскія эканамісты знайшлі адказы на шмат з тых пытаньняў, якія да гэтага часу заводзілі іх у тупік. Такім чынам, цяжкое палажэньне польскай эканомікі з аднаго боку, і азнаямленьне з працамі заходніх эканамістых з другога прывяло да дыскусіі аб неабходнасьці запазычыць дасягненьні заходняй эканамічнай думкі. Да самага апошняга часу гэтая дыскусія адбывалася пераважна на балонах спэ-

цыялізаваных часапісаў. Але цяпер у ёй узялі беспасярэдні ўдзел найбольш выдатныя навукоўцы-эканамісты Польшчы.

Гэтая дыскусія на «найвышэйшым узроўні» пачалася пасля таго, як прафэсар Оскар Лянгэ, старшыня Польскай Эканамічнай Рады й тэарэтык марксізму з сусьветным імём, выступіў з дакладам на адмысловай навуковай канфэрэнцыі, зарганізаванай эканамічным факультэтам варшаўскага ўнівэрсытэту. У сваім дакладзе Лянгэ заявіў, што эканамісты-марксісты недаацанілі дасягненьняў буржуазнай эканамічнай навукі. Лянгэ адзначыў, што ў самых розных галінах эканамічнага жыцця, мэтады, ўжываныя буржуазнымі навукоўцамі дзеля таго, каб знаходзіць практычныя разьвязкі, і іхныя аналіз палажэньня значна вышэйшыя за тое, што робіцца прадстаўнікамі марксісцкай навукі. Таму Лянгэ прапанаваў, каб тэарэтычныя палажэньні буржуазных эканамістых і іхныя практычныя выснавы былі дакладна вывучаныя, прынятыя і, ўрэшце ўлучаныя ў марксісцкую эканамічную тэорыю.

Тэзісы, высоўваныя Лянгэ, не маглі ня здацца гэртычнымі прадстаўніком польскага артадаксальнага й дагматычна марксізму. Найбольш востра крытыкаваў тэорыю Лянгэ прафэсар Браніслаў Мінц, брат былога заступніка старшыні Рады Міністраў Польшчы, які быў зьняты з свайго становішча ў выніку «польскага кастрычніка». Мінц абвінаваціў Лянгэ ў тым, што ён адкідае клясавы характар буржуазнай эканамічнай думкі. «Цьвердзіць, што можна запазычаць мэталі клясавая-варожай эканамічнай тэорыі, — заявіў Мінц, — раўназначна цьверджаньню, што клясавое змаганьне паміж буржуазіяй і пралетарыятам занепадае.» Мінц дадаваў, што ісціці за Лянгэ — гэта выкрыўляць марксізм. Аднак, абвінавачаньні ў выкрыўленьні марксізму сёньня ў Польшчы маюць эфэктыўныя, калі яны не падмацоўваюцца паважнымі й навукова абгрунтаванымі аргумэнтамі. У сваім паходзе ў вабарону чыстага марксізму Мінц хутка застаўся адзін. Вялізарная бальшыня найбольш выдатных эканамістых у Польшчы аднадушна падтрымала Лянгэ. Найбольш выдатны сярод іх, заступнік старшыні Польскай Эканамічнай Рады прафэсар Ліпінскі адзначыў, што прагрэсу марксісцка-эканамічнай тэорыі перашкаджаюць розныя «табу», аб якіх ня тэлы нельга спрачацца, але адносна якіх нельга нават ставіць пытаньняў. У той-жа час, — падкрэсьліваў Ліпінскі, — буржуазная эканамічная тэорыя разьвіваецца ўва ўмовах поўнай дасьледчай свабоды, і ў гэтым, на ягоную думку, ляжыць прычына таго, што буржуазная навука рухаецца ўперад хутчэй і больш сыстэматычна.

Падчас дыскусіі былі пералічаны тыя галіны эканамічнай думкі, у якіх г. зв. буржуазная навука значна пераадыла марксізм. Асабліва, на думку польскіх эканамістых, гэта адносіцца да разьвісьці эканамічных праблемаў, зьвязаных зь індывідуальнымі прадпрыемствамі; да найлепшага выкарыстаньня пра-

цоўнай сілы; да ўстанаўленьня рынчаных цэнаў; да вонкавага гандлю. Ува ўсіх гэтых галінах буржуазныя эканамісты могуць, як гаварылася падчас дыскусіі, пахваліцца важнымі дасягненьнямі. Зразумела, — заўважаюць польскія эканамісты, — гэтыя дасягненьні павінны быць правільна засвоеныя й прыстасаваныя да ўмоваў камуністычнай эканомікі.

Хоць прафэсар Лянгэ і зьяўляецца сябрам ЦК Польскай Аб'яднанай Работніцкай Партыі, тым ня менш партыя, як такая, пры ўзьнікненьні дыскусіі ня бы-

Нельга пакінуць без адказу артыкул Янкі Станкевіча: «На баках «Успамінаў» В. Рагулі». («Бацькаўшчына» № 18 [404], 4-га траўня 1958 г., № 19 [405], 11-га траўня 1958 г. і № 20 [406], 18-га траўня 1958 г.)

Адказ мусіць быць даны дзеля таго, што, хочучы быццам выявіць праўдзівую гісторыю, і ведаючы, што мёртвыя яму не запярэчаць, Я. Станкевіч у сваёй крытыцы «Успамінаў» св. пам. Васіля Рагулі — былога беларускага пасла і сэнатара, нясумленна перакручвае факты, падтасоўвае вытрымкі з «Успамінаў», ня могуць запярэчыць — замойчывае карысныя для В. Рагулі факты, а ўсё гэта з мэтай ачарніць памяць аўтара «Успамінаў».

З Васілём Рагулям я пазнаёміўся ўлетку 1905 г. Мне было тады 15 год. Пасля гэтага нашыя шляхі часта зыходзіліся. У 1922 г. я прымаў ўдзел у зацьверджаньні кандыдатуры В. Рагулі на пасаду. У 1923 г. будучы беларускі пасол польскага союму, я ізноў спатыкаўся з сэнатарам В. Рагулям. І ўрэшце, у 1930 г. мы спаткаліся зь ім у віленскай турме на Лукішках.

Ведаю яго, як справядлівага, сумленнага чалавека, які раз стаўшы на беларускі грунт не заламаўся, ня здрадзіў і, калі прыйшоў, пайшоў за сваю нацыянальную дзейнасьць у турму.

Знаю я і Янку Станкевіча зь ягонаў дзейнасьці і таму бяру голас у гэтай справе.

Я ня буду шмат спыняцца над апісаньнем Я. Станкевічам падзеяў зь перад 1922 г. Ён тут проста ломіцца ў адчыненыя дзьверы даказваючы якім «істинным русским» і «русификаторам» быў В. Рагуля. Тымчасам у «Успамінах» В. Рагуля сам кажа, што быў русифікам да 1922 г. Скажу адно, што крывяночы В. Рагулю за гэта, Я. Станкевіч для іншых знаходзіць поўнае вытлумачэньне, бо, апісваючы вучыцельскі зьезд у 1917 г. кажа: «Удзельнікі зьезду за малымі выніткамі былі Беларусы. Іхнае варожае дачыньне да справы свайго народу высьвясняецца іхным маскоўскім узадаваньнем. Найменей тры гады хлопца або дзяччо русыфікавалі, ды бязь ніякага супроцьдзеяньня, у пачатнай школе, паслей чатыры гады ўзмоцнана русыфікавалі у Вучыцельскім сэмінару, дзе вучні былі ў бурсе, а хто лучыў, як Рагуля, у Вучыцельскі інстытут, дык і там. Ды і зь невялікімі вы-

да ўцягнутая ў спрэчку. Аднак пазней дыскусія асыгнула такую інтэнсыўнасьць, што партыйнаму кіраўніцтву міжволі давялося вызначыць сваю пазыцыю. Бо як-бы не глядзець на яе, дыскусія закранала асноўныя ідэялягічныя прынцыпы.

Пункт гледжаньня партыі быў урэшце выказаны ў артыкуле, што зьявіўся ў чэрвенскім нумары афіцыйнага тэарэтычнага воргану партыі — часопісу «Новэ Дрогі». «Новэ Дрогі» прыгадвалі, што для стварэньня свае тэорыі Маркс дэталёна вывучаў дасягненьні сучаснай буржуазнай эканамічнай навукі. Таксама, — пісалі «Новэ Дрогі», — захоўваўся і Ленін, які, асуджаючы клясавыя канцэпцыі гэтай эканомікі, высока ца-

няткамі беларускае (з пахаджаньня) вучыцельства як звычайных пачатных школаў, так і вышшых пачатных школаў было абмаскалена; гэта былі запраўдныя янычары. Але, з другога боку, вучыццлі ўсіх пачатных школаў у Беларусі былі беспасярэднімі расткамі беларускага этнаграфічнага карэньня, каторым было галоўна сялянства; дзеля таго пры дальшым развоу руху ім адчыняліся вочы, і яны, узноў з малымі выняткамі, усьвядоміліся.» («Б-на», № 18 [404]).

Дык вось, усьвядоміўся пасля 1922 г. і В. Рагуля і ў гэтым «беларускім этнаграфічным карэньні» убачыў-бы Я. Станкевіч прычыну прыходу В. Рагулі ў беларускі рух, калі-б запраўды шукаў праўды, а ня імкнуўся апэцкаць чалавека.

Я. Станкевіч кажа што: «Вучачы да 1920 г. у школах Беларусі ён (В. Рагуля) быў русыфікатарам.» А хто з настаўнікаў таго часу, працуючы на прафэсіі, ня быў мімавольным «русификаторам»? Ці былі беларускія школы? Дый сам Я. Станкевіч выступаў тады, як сам кажа, як прыхільнік «тэрытарыянае аўтаноміі». Наму Я. Станкевіч, які сьцьвярджае, што ў войску было шмат Беларусцаў, не зарганізаваў беларускіх вайсковых аддзелаў, як гэта зрабілі Рак-Міхайлоўскі, І. Дварчанін, кап. Ярушэвіч і інш.?

«Ён (В. Рагуля) 24 гады свайго жыцця аддаў на русыфікацыю Беларусі» — кажа Я. Станкевіч. Да 1922 г. В. Рагуля працаваў настаўнікам не 24 а 13 год. (гл. «Успаміны».)

Няпраўдай зьяўляецца, што з матар'ялістычных меркаваньняў, як цьвердзіць Я. Станкевіч, В. Рагуля выставіў сваю кандыдатуру на пасаду ў 1922 г. Я прымаў ўдзел у паседжаньні Наваградзкага Камітэту, якое адбылося ў памешканьні Друцкага-Падбярэскага (пры Троіцкай вул. у Наваградку, што пры Палаяках была перайменавана ў вул. Міцкевіча). На гэтым паседжаньні В. Рагуля быў канчаткова зацьверджаны як кандыдат. Беларускае інтэлігенцыя Наваградчыны верыла В. Рагулі і не ашукалася. Пасольскі мандат В. Рагулі ня быў нейкім незаслужаным падарункам яму з боку беларускага руху. Дзякуючы актыўнай агітацыі В. Рагуля атрымаў для Беларусаў у Наваградчыне 4 мандаты.

ніў ейныя дасягненьні й карыстаўся імі дзеля абгрунтаваньня свайго сабекага ўчэньне. У канцы часопіс «Новэ Дрогі» паўнасьці падтрымаў аргумэнтацыю прафэсара Лянгэ, і заявіў, што дасягненьні буржуазнай навукі зьяўляюцца бяспрэчнай вартасьцяй для цэлай палітычнай эканоміі. Лянгэ мае абсалютную рацыю, — адзначыў часопіс, — дамагаючыся, каб тыя тэорыі, якія зьяўляюцца бяспрэчнай і безадноснай вартасьцяй, былі прынятыя й марксісцкімі мысьліцелямі. Гэтая заява партыйнага воргану зьяўляецца як-бы афіцыйным прызнаньнем тэзісаў абвешчаных прафэсарам Лянгэ.

«Р. В.»

У абарону „Успамінаў“ В. Рагулі

«Але русафілам Рагуля заставаўся і паслей» — цьвердзіць Я. Станкевіч. Доказы ягонаў сьмеху варты:

1. — Ня выступаў супроць Расейцаў. Зусім зразумела, бо для Заходняе Беларусі ў той час галоўным ворагам былі акупанты-Палаякі, а Расейцы сядзелі, як мыш пад мятлюю баючыся, што іх, як эмігрантаў Палаякі выкінуць на ўсход.

2. — У прамове 25 чыравня 1925 г. В. Рагуля 7 разоў успомніў Расейцаў. Усе сем разоў Расейцы былі ўспомнены пры пераходзе нацыянальных мяншынстваў у Польшчы.

3. — «... прызнаецца, што будучы беларускім паслом ён быў прыхільнікам усходу». Нясумленна выкаплена вытрымка, бо далей В. Рагуля піша: «Здавалася, што там будучаца «Беларускі дом». Пакуль бальшавікі былі слабыя Беларусы чуліся гаспадарамі на сваёй тэрыторыі.» («Успаміны» бал. 54—55) і далей: «У тое, што на ўсходзе арганізуюцца запраўды беларуская дзяржава, у якой самы Беларусы будучь гаспадарамі, верыў ня толькі адзін Тарашкевіч і ягоны сябры. У гэта паверылі нават некаторыя сябры Ураду Беларускай Народнай Рэспублікі на эміграцыі, у Чэхіі. Частка зь іх даверліва пераехала ў БССР, дзе ўсе яны паігнулі ў засьценках ГПУ, або ШИЗО (Штрафной ізолятор) у канцлягероў.» («Успаміны», бал. 59).

Калі-б Я. Станкевіч з мэтай ўстанаўленьня праўды чытаў прамову В. Рагулі з 25 чырав. 1925 г. ён знайшоў-бы там ня толькі 7 разоў успомненых Расейцаў, але й нацыянальна-незалежніцкае становішча В. Рагулі; ён убачыў-бы, што прамова гэтай зьяўляецца сфармуляваньнем праграмы Грамады ў сялянскім пытаньні ў пачатковы перыяд яе таарэньня і, можа не называў-бы маніяй вялічча цьверджаньне В. Рагулі аб тым, што ён (В. Рагуля) падрыхтаваў грунт для буйнога росту Грамады сваёю перадавыбарчай і пасольскай агітацыяй. Я скажу, і кажны жыхар Наваградчыны, які памятае тыя часы падцьвердзіць гэта. Так! В. Рагуля падрыхтаваў гэты грунт сваімі вострымі правамі на мітынгах казучы: «Вярэце коны й вілы, ганеце ляхаў за Буг і забірайце сваю зямлю». За гэтыя якрыя прамовы 27 лютага 1928 г. В. Рагуля атрымаў ад польскага суду 2 гады цяжкае турмы (а Я.

(Заканчэньне на 4-ай бачыне)

лася ў Кракаве. Ведама — адкажам — бо да першае сьветаваяе вайны гэта была бліжшая, а тым самым таншая заганіца. Але друкавалі і ў Лёндане. Гэтак, у тым-жа 1902 г. у Лёндане Беларусы выдалі зборнік твораў Пранішча Багушэвіча на папяроснай паперы пад назовам «Песні» і з надпісам на вокладцы «С разрешения Синодальной типографии». Вось-жа й тут беларуская кніжка кірыліцаю была друкавана заганіцаю, чаго ня было-б, калі-б беларускі друк ня быў забаронены наагуд, бяз розьніцы пісьма.

Цьверджаньне чарнасоценцаў, што на пачатку беларускага адраджэньня Беларусы, будучы на эміграцыі ў расейскіх месцах, барзьдзей нацыянальнае актывізаваліся, чымся ў самой Беларусі, да некаторае меры правільнае: стыкаючыся з Расейцамі, Беларусы барзьдзей усьведамлялі сваю нацыянальную апырчонасьць.

Што з рэвалюцыяй у лютым 1917 г. Беларусы ў Бацькаўшчыне ня ўсюдох пры выбарах маглі правяіць сябе так, як гэтага можна было спадзявацца, выясьняецца тым, што тады ўся Беларусь была наводненая расейскім войскам, а Беларусы вайскоўцы былі разасланыя на франты паўднявы, рудынскі й каўкаскі.

Пекла, створанае бальшавікамі ў Беларусі, чарнасоценцы завудць «шчаслівым жыцьцём пад бальшавіцкай уладаю». Гэтае шчасьне Беларусы заўдачваюць Маскве. Усе чыста, свае й чужыя, назіральнікі Беларусі згаджаюцца з тым, што калі-б Беларусь ня была пад Расейай дык Беларусы не знаалі-б бальшавіцкага раю.

³⁶ Vol. legum, V, б. 417—418.

³⁷ Vol. legum, V, б. 40.

³⁸ Праф. В. Пичета. История сельск. хоз. и землевладения в Белорусии, б. 6.

³⁹ Усе цытаты ўзятыя з «Нарысу гісторыі Беларусі», т. I, В. Шчарбакова.

⁴⁰ Прыкл. Иваншын кажа: (Пасьля паўстаньня 1863 г.) «друк кнігаў у беларускай мове быў забаронены» («Очерк ист. белор. сов. литературы», 1954, б. 13).

Проф. Др. Я. Станкевіч

В. Пануцэвіч

Зь гісторыі вышэйшых школаў у Беларусі

І. ВІЛЕНСКАЯ АКАДЭМІЯ (1578—1780)

Гэтым артыкулам я хачу распачаць агляд беларускага вышэйшага, унівэрсытэцкага тыпу, школьніцтва ў мінуласьці, закранваючы найважнейшыя пытаньні разьвіцьця асьветы й навукі ў Беларусі ды зьвязаныя зь ім нацыянальна-палітычныя справы. Гэты цыкл артыкулаў, думаю, хоць часткова запоўніць тое пустое месца, якое кідаецца ў вочы ў працы Г. Нямігі «Інстытут Беларускай Культурны — Беларуска Акадэмія Навук — Акадэмія Навук Беларуска ССР», Мюнхэн 1957, выд. Інстытуту дзеля вывуч. СССР, у якой першы разьдзел вельмі абьякава разглядае названае пытаньне.

Разьвіцьцё школьніцтва й асьветы ў Беларусі прыпадае на 16 век ды стаіць у цеснай сувязі з гаспадарчым росквітам Вялікага Княства Літоўскага, нашай старой ды слаўнай дзяржавы, а таксама з тагачасным рэфарматарскім рухам ды езуіцкай супрацьдзеянай акцыяй. Аб гаспадарчым росквіце Вялікага Княства Літоўскага будзе гутарка ў асобным артыкуле. Тут толькі зацемім, што на гаспадарчы росквіт В. К. Л. складаліся вельмі ажыўлены нутраны й замежны гандаль ды масавы вываз тавараў сельскай і лясной гаспадаркі, як збожа, лёну, мёду, рагатай жывёлы, скураў, смалы, спляўнага дзе-рава й г. д. у заходня-эўрапейскія краіны, галоўным чынам у Англію й Нямеччыну. У сваю чаргу заходнія краіны прывозілі ў В. К. Л. свае тавары, як соль, мэталёвыя вырабы, тканіны, прадметы роскашы і г. д. Усё гэта ажыўляла зносіны нашай краіны з Захадам ды давала магчымасьць нашай моладзі выязджаць туды ў пошуках навукі, асабліва вышэйшай, бо собскіх школаў акадэмічнага ўзроўню ў нас ня было ў першай палавіне 16 ст.

Поўна было нашай моладзі на ўнівэрсытэтах у Італіі, Францыі, Чэхіі, а найбольш у Нямеччыне. Сьледам за багачейшымі ішлі й беднякі, часта пеша з кійком і торбачкай на

плячох, праглыны навукі, якія наведвалі розныя ўнівэрсытэцкія заходня-эўрапейскія месцы ў пошуках найлепшых прафэсараў, каб, здабыўшы веду, вярнуцца назад на бацькаўшчыну й працаваць на розных духоўных і сьвецкіх становішчах.

Як сьцьвярджае польскі дасьледнік Я. Бялінскі («Унівэрсытэт Віленскі» 1579—1831, Кракаў 1899, т. I. 25—26) наша моладзь, шукаючы навукі на Захадзе, старанна амінала блізкаму Кракаўскаму Акадэмію, а галоўнай прычынай гэтага быў «палітычны партыкулярызм», інакш кажучы адсталасьць Кракаўскай Акадэміі ў параўнаньні з заходнімі ўнівэрсытэтамі, пераважнымі сувязь зь сярэднявечнай скалястыкай ды вышэйшымі на больш свабодную дарогу ў шуканьні навуковай праўды.

Вось гэтая культурна-адраджэньская плынь Заходняй Эўропы ваявала да сябе беларускую моладзь, а разам з гэтым часта паланіла яе ідэямі Лютэра, Кальвіна ды іншых рэфарматараў. Вярнуўшыся на бацькаўшчыну з навуковымі дзіплёмамі й высокімі навуковымі ступенямі, гадунцы заходня-эўрапейскіх унівэрсытэтаў кідалі першыя зэрны рэфарматарскага руху й на родную беларускую глебу, арганізуючы розныя сярэднія й вышэйшыя школы, і гэтым самым разгарнулі культурны ўздэм Беларусі, у падмогу якому прыйшло беларускае друкарства, запачаткаванае ў 1525 г. у Вільні слаўным нашым першадрукаром др. Францісём Скарыной.

Найстарэйшай нашай вышэйшай школай у Вільні, аднак ня ўнівэрсытэцкага тыпу, але падрыхтаваўчай да заходня-эўрапейскіх высокіх школаў, была «Школа Катэдральная», заснованая за Казіміра Ягайлавага. Гэта была каталіцкая школа сярэднявечнага тыпу дзеля першай падрыхтоўкі кандыдатаў у стан духоўны. Яна была ў 1522 г. зрэфармавана Віленскім біскупам Янам у духу заходня-эўрапейскага гуманізму ды праіснавала аж да маскоўскага «пагону» у другой палавіне 17 веку.

Другой вышэйшай школай у Вільні была «Сьвятаянская» пры касцэле сьвятога Яна, заснованая ў 1566 г. Заданьнем яе была падрыхтоўка кандыдатаў да дзяржаўна-адміністрацыйнай службы ў Вялікім Княстве з галоўным націскам на вывучэньне беларускага абавязваючага права. Яна праіснавала да 1571 г., калі яе перанялі езуіты ды на яе асновах стварылі сваю Калегію, што потым сталася Віленскай Акадэміяй. Рэктарам гэтай школы быў слаўны гішпанскі прафэсар права Пётра Роізіюш.

Ад 1539 г. сталі засноўваць свае вышэйшыя школы пратэстанты, лютэраны й кальвіны ў шматлікіх мясцовасьцях Бе-

У абарону „Успамінаў“ В. Рагулі

(Заканчэнне з 3-й бачыны)

Станкевіч пасыла паславання атрымаў ад польскага ўраду працу ў Варшаўскім Універсітэце).

Тое, што В. Рагуля ў «Успамінах» ня піша шмат аб дзейнасці «Сялянскага Саюзу», служыць за падставу І. Станкевічу называць гэтую арганізацыю «блізку спуюнай фікцыяй». Гэтая арганізацыя, аднак, выдавала газету «Сялянская ніва». Ведаю, што ад імя беларускага сялянства «Сялянскі Саюз» складаў мэмуары ў Лігу Нацыяў у справе беларускага нацыянальнага мяшчыні ў Польшчы, а таксама прымаў удзел у выдаванні „Natio“ — інфармацыйнага бюлетэню, што выходзіў у англійскай, французскай і нямецкай мовах, з мэтай інфармавання заходняга свету аб палажэнні нацыянальных мяшчыняў у Польшчы.

«Чытаючы Рагулевы «Успаміны» пра самога сябе, у людзей можа зрабіцца даймо, калі не пра дзейнасць ягонаю, то прынамся пра дзейнасць» — піша Я. Станкевіч.

У «Успамінах» знаходзім якраз шмат фактаў з дзейнасці В. Рагулі: перадавыбарчая агітацыя ў 1922 г. з паданнем масцовасцяў дзе ён выступаў, соймавы выступленні (18 прамоваў у абароне беларускіх інтарэсаў), удзел ад Беларускага Пасольскага Клубу ў працы Зямельнае Камісіі ў сойме, старшынства ў Клубе (хіба бяздзейнага Клуб ня выбраў-бы за старшыню?), змаганне з гаспадарчымі непарадкамі ў Наваградзкім польскім самаурадзе і г. д. Усё гэта, сп. Я. Станкевіч, факты, а факты — рэч упартая. Іх можна замоўчваць, як гэта Вы робіце, але іх не магчыма запярэць. З усяго гэтага Я. Станкевіч прызнае толькі, што ў перадавыбарчай агітацыі ў 1922 г. В. Рагуля «... карысна выдзяляецца сярод большыні іншых кандыдатаў але ў гэтым ня гэтэліч ягонае заслуга, колькі віна гэтае большыні». Добрае-ж пасвечанне выстаўляе Я. Станкевіч беларускаму адраджэнскаму руху аб якім так крыкліва дэклamuе ён у пачатку свайго артыкулу.

Пішучы свае «Успаміны» 30 год пазней і толькі з памяці, ня маючы архіўных матар'ялаў, В. Рагуля мог памыліца адносічы арышты грамадоўцаў на Каляды 1925 г., але і Я. Станкевіч не дакладна калі каза, што яны адбыліся Калядамі 1926 г. у запраўднысці арышты грамадоўцаў адбыліся 14-га студзеня 1927 г. з.н. у тымдзень пасля прасваляўных і ў 3 тыдні пасля каталіцкіх Каляджаў.

Адносна Вайсковае Камісіі, якую В. Рагуля памылкова называе Найвышэйшаю Вайсковаю Радаю ў «Успамінах» гаворыцца: «Частка Ураду БНР пераехала спачатку ў Вільню, адтуль у Коўно, а потым у Чэскую Прагу, дзе і прабывала да канца другой сусветнай вайны. Другая частка, на чале з А. Луцкевічам, зрабіла ўгоду з Палаякам, ды пад іх крыльцям арганізавала ў Лодзі Найвышэйшую Вайсковую Раду. Яна праіснавала да канца польска-савецкай вайны.» («Успаміны» бал. 12.)

Нападаючы на В. Рагулю за недакладнасці ў назове і месцы арганізавання

Камісіі, Я. Станкевіч, аднак, ня можа запярэчыць галоўнага — паліафільскасці гэтае арганізацыі, бо, як ён сам кажа: «Пачала яна арганізавацца ў Вільні і скончыла ў Менску ў 1919 г. З наступленнем балышавікоў у ліпні 1920 г. Камісія пераехала ў Лодзь.» («Б-на», № 19 [405].) Я дадам, што наступалі балышавікі супраць Палаякаў, якія былі ў Менску ў час арганізавання Камісіі (дзіўнае супаданне, ці-ж ня праўда?), якая й выехала ў легіянерскім абозе ў Лодзь. Можна А. Луцкевіч да вышэйназванае Камісіі афіцыйна й не належаў, але хіба Я. Станкевічу ведама, што А. Луцкевіч у гэтым часе рэпрэзэнтаваў паліафільскую плынь ува ўрадзе БНР. Значыць ня беспадстаўны заклід В. Рагулі, што А. Луцкевіч у гэтым часе быў паліафілам.

Напрыкіхныя вызначаны В. Рагулі ў «Успамінах» аб захоўванні А. Луцкевіча ў Заходняй Беларусі Я. Станкевіч адносіць на рахунак «асабістай крыўды Рагулевай» да А. Луцкевіча.

Тымчасам сам Я. Станкевіч удзел А. Луцкевіча ў Грамадзе называе абмылкай. Адносна пераходу А. Луцкевіча ад Грамады да польскай угоды ў перыяд працэсу Грамады Я. Станкевіч кажа: «Ані ў часе суду, ані пасля яго ніякіх пазнакаў гэтага (пераходу да польскай угоды — А. Стагановіч) у А. Луцкевіча ня было відаць». Гэтак піша Я. Станкевіч у «На баках «Успамінаў» В. Рагулі» ў 1958 г. Але 19-га жніўня 1956 г. у № 34 (316) «Вацькаўшчыны» ён пісаў іначай: «Астроўскі, Луцкевіч і Коўш дзеля таго былі апраўданыя польскім судом, што ў турме далі згоду на супрацоўніцтва з польскім урадам». Пытаньне: калі Я. Станкевіч піша праўду?

Далей. У № 49 (331) «Вацькаўшчыны» з дня 2-га снежня 1956 г., гаворачы аб апраўданых у працэсе Грамады, Тарас Струг піша: «Што-ж да апраўданных, дык ня толькі беларускае грамадства, але Жыды ды нават частка Палаякаў, праз доўгія гады пры сустрэчы ня віталі зь ім, лічылі нягодным учынкам, асабліва да Астроўскага. Як факт, жонка аднаго зь іх не магла перажыць гэтае ганьбы і адбрала сабе жыццё.» (Як ведама, у той час пазбавіла сябе жыцця жонка А. Луцкевіча.)

Адносна Цэнтрсаюзу які В. Рагуля ў «Успамінах» акрэсліў як угадовую арганізацыю, Я. Станкевіч піша: «Ня Луцкевіч, але Р. Астроўскі пайшоў на польскую работу па ліквідацыі Грамады. Шкода, што А. Луцкевіч не адразу разабраўся ў Астроўскім, будучы зь ім у Цэнтрсаюзе, (ізноў абмыліўся Луцкевіч? Ці можа якраз выконваў данае Палаякам у турме забавязанне? — А. Стагановіч), але ўсё-ж такі разабраўся і разам зь некаторымі іншымі арганізавалі грамадзкі суд над Астроўскім.» («Ба-на», № 19 [405].)

Такім чынам бачым, што ацэнка В. Рагулі ў гэтай справе супадае із становішчам іншых, а ў тым ліку і Я. Станкевіча, хоць ён і стараецца відэочныя факты прыкрыць рознымі «абмыліўся» ды «неразабраўся». Дык няма чаго звужаць справу да «асабістае крыўды Ра-

гулевай». Калі шукаць праўду, дык рабем гэта сумленна.

Цяпер апошнія, але не найменшыя вагі: роля самога Я. Станкевіча ў беларускім нацыянальным руху Заходняе Беларусі.

Прыехаўшы з Прагі ў 1926 г. Я. Станкевіч да ніводнае зь беларускіх групоўкаў не далучыўся. Гэты факт ён тлумачыць проста: ня было да каго далучацца. Ня вершы дык прачытайце яшчэ раз «На баках „Успамінаў“ В. Рагулі». Вось гэта ўжо дык запраўды манія вялічча. Паводля Я. Станкевіча, бачыць, грамадоўцы рабілі й нацыянальную работу, але былі пракамуністы. Іншыя, калі верыць яму, нічога не рабілі. Ну пэўне-ж «ня было відаць і работы Рагулевай» («Б-на», № 20 [406].) Грэх было-б яе заўважыць (хіба што яна была-б расейскай).

Навет кс. Адам Станкевіч — ідэйны Беларус, добры хрысціянін, і наагул чалавек высокіх маральных якасцяў, аб якім і В. Рагуля ў «Успамінах» прыхільна гаворыць як аб Беларус-незалежніку, ня мае аўтарытэту ў вачох Я. Станкевіча. Бачыць — «... кс. Ад. Станкевіч выбраў абмыльную дарогу ў арганізаванню працы. Замест знаходзіць людзей із розумам, энэргіяй, воляю, ён падбіраў супрацаўнёў бяз гэтых якасцяў...» (тамама) і таму Я. Станкевіч, як чалавек, пэўна, абдораны ўсімі гэтымі якасцямі з кс. Адамам разыйшоўся.

У перадавыбарчай кампаніі замест уліцця ў нацыянальную групоўку (калі ўжо не ў грамадоўскую) Я. Станкевіч складае сваю паліафільскую лісту й гэтым разбівае беларускія галасы на выбарах. Хочучы сёе-тое перахапіць і з грамадоўскіх галасоў, лісту сваю Я. Станкевіч падмацоўвае грамадоўцам Валынцам, які, прайшоўшы ў сойм, пакідае Я. Станкевіча і далучаецца да «Змаганьня».

Вось таму В. Рагуля ўва «Успамінах» і ня мае нічога супраць Валынца, бо лічыць ягонае далучэнне да «Змаганьня», якое было ўсё-ж беларускай плыняй, больш сумленным за Я. Станкевічава паліафільства.

Той факт, што ў выбарах 1928 г. былыя грамадоўцы аддаюць свае галасы не-грамадоўцу В. Рагулю (але не паліафілам), святчыць аб тым, што навет пры зьмене ў ідэалагічным настаўленні беларускіх масаў В. Рагуля, дзякуючы сваім індывідуальным якасцям захаваў папулярнасць у народзе. Я. Станкевіч каза, што матар'яльнае карысць з паславання ня меў, але хвальварак, нябось, у Ашмяншчыне купіў.

На заклід В. Рагулі, што «Я. Станкевіч застаўся дзікім і не ўвайшоў ні ў адну беларускую групоўку.» («Успаміны» б. 89.) Я. Станкевіч адказвае дзіўна. Выглядае, што паколькі «Арганістыя, паслушныя кс. Ад. Станкевічу да выбараў, перасталі яго слухаць, калі сталіся самастойнымі па выбарах, дык яму — Я. Станкевічу, як той казаў, сам Бог вялеў тое самае зрабіць.

У сойме, замест сесыі, як Беларус зь беларускімі пасламі, Я. Станкевіч прыладзіўся ў радок польскае санацыі BBWR („Bezpartyjny Blok Współpracy z

стаўлення) Віленскага біскупа на катэдру, школа была паднесена да ступені Калегіі ды былі адчынены аддзелы (факультэты): філзафіі й тэалёгіі, апрача існуючай риторыкі.

Заснавальнікі Віленскай езуіцкай Калегіі адразу забяспечылі яе так ў матарыяльнай сярэдзі, як і ў навуковых дапаможнікі ды высокаадукаваным прафэсарскім пэрсаналам. Галоўнымі пратэктарамі Калегіі былі кароль і вялікі князь Жыгімонт Аўгуст, Віленскі і Жамойцкі біскупы ды каад'ютар Віленскага біскупа князь Юры Радзівіл. Адной з галоўных патрэбаў Калегіі была арганізацыя бібліятэкі. Ужо ў 1570 г. жамойцкі біскуп Юры ахвяраваў Калегіі ўсю сваю бібліятэку. Яна зьявілася асновай кніжнага фонду, які перайшоў пасля ў Акадэмію. Нажаль, мы ня маем ніякіх вестак адносна ліку ды прадметнасці перададзеных кніжак (Міхал Бронштэйн, Бібліятэка Універсітэцкай у Вільні да 1833 г., Вільня 1925, І, папол.).

Другім важным падарункам была бібліятэка Караля й Вялікага Князя Жыгімонта Аўгуста, якую ён перадаў Калегіі 6 травеня 1571 г. Бібліятэка гэтая знаходзілася ў Віленскім замку, і пачынаючы ад 1547 г. на працягу 25 гадоў паступова павялічвалася рознымі каштоўнымі рэчамі (У. Пічэта, Пытаньне аб вышэйшай школе на Беларусі ў мінулым. Працы Бел. Дзярж. Унів. у Менску № 19, 1928).

У часе «патопу» цэнны збор кніжак Жыгімонта Аўгуста быў разабраны рознымі асобамі ды наезнікамі, і толькі некаторыя кніжкі знойдзеныя ў польскіх, маскоўскіх і швэдзкіх бібліятэках.

Першыя пачаткі навуковай дзейнасці езуітаў у Вільні былі лёгкімі. Зламаць няпрыхільнае настаўленне пратэстантаў удалося праз дабрадзейную ды міласэрную працу ў часе страшнага памору ў 1573 г. Тады езуіты выявілі свае высокія хрысціянскія якасці, як ахвярнасць, бескарыснасць, чужасць да няшчасных ды высокую духоўную культуру. Праявілася таксама вельмі добра й Калегія. Пад умельм кіраўніцтвам моладзь Калегіі сваімі публічнымі дыспутамі, паказамі, выстаўкамі, прадстаўленнямі, канцэртамі, парадамі (вулічнымі паходамі) і г. д. — няведымымі дасюль у іншых школах рэчамі — звярнула ўвагу так баярства, як і мяшчанства, бо-ж уся гэтая дзейнасць гучэла ў тон рэнэсансу сваім блескам, духовым парывам, і таму была да спадобы тагачаснаму ўзварушанаму заходня-эўрапейскім ідэямі грамадзтву.

Сьмерць Жыгімонта Аўгуста ў 1572 г. не дазволіла яму ўстанавіць задуманай Акадэміі ў Вільні. Зрабіў гэта Сьцяпан

„Два трыльёны“ і „Майскае неба“

(З радыёвай хвалі «Вызвалення»

Хоць над нашаю галавой цяпер ужо няма майскага неба — месяц май прамінуў і на нас пазірае з вышыні жнівенскае неба, усё-ж цікава прыпомніць «Майскае неба» беларускага пісьменьніка Анатоля Вялюгіна. «Майскае неба» Вялюгіна — гэта як-бы нейкі мастацкі абразок, адмыслова напісаны для дзяцей школьнага ўзросту і зьмешчаны ў газэце «Піянер Беларусі». У гэным абразку аўтар лірычна гаворыць пра лёс двух хлопчыкаў — савецкага хлопчыка і хлопчыка з Чыкага.

Сама па сабе тэма цікавая, але як яе разьвівае пісьменьнік Вялюгін — хіба гэта будзе цікава таксама і для вас. Ды ўсё-ткі перш, чым перайсці да высьвятленьня лёсу двух хлопчыкаў — савецкага і чыкаскага — нам хочацца спыніцца на гэтак званых «двух трыльёнах», аб якіх гаворыць той-жа самы «Піянер Беларусі». І ня проста гаворыць, не матэматыкай займаецца, а хоча скарыстаць гэтыя «трыльёны», як прыклад для выхаваньня моладзі.

Зьвяртаючыся да піянераў, газэта піша: «Большасць з вас ужо цяпер марыць аб паступленьні ў камсамол. А стаць камсамольцам — гэта значыць стаць адважным чалавекам, які не баіцца ніякіх цяжкасцяў, адданы камуністычнай партыі, па закліку свайго сэрца ідзе туды, дзе больш за ўсё патрэбны малады розум і маладыя рукі». (Зьвярнеце болей увагі тут на «маладыя рукі»). «Восеньню гэтага году камсамолу споўніцца 40 год. Рыхтуючы сябе ў ягоныя рады, трэба ведаць яго гісторыю.

І «Піянер Беларусі» пачынае выкладаць «рэбятам» гісторыю «двух трыльёнаў»: «гітлераўскай Германіяй было разбурана 1710 гарадоў, 70 тысяч сёлаў і вёсак, зьвыш 6 мільёнаў будынкаў, каля 32 тысяччаў прамысловых прадпрыемстваў, усяго сьрату на 2 трыльёны 569

мільярдаў рублёў». Пералічана і вылічана ўсё, як бачыць. «Ня кажны з вас, навуцкае газэта, можа правільна напісаць гэты лік». Пэўна-ж што так. Вялікая, страшная лічба, астранамічная. Толькі «Піянер Беларусі» не сказаў, што яшчэ хаваецца за гэтай цяжкой лічбай. «Піянер Беларусі», гэны цэнтральны ворган камсамолу і савету піянерскай арганізацыі, і ня мог сказаць сваім «рэбятам» усе праўды, якая хаваецца за «двума трыльёнамі»: у «рэбят» пакаціліся-б горкія сьлёзы, тыя трыльёны загаразіліся-б у іхніх сэрцах плякучай ранай і ажылі-б, там паўстаў-б у іх мільёны забітых на вайне бацькоў, пра якіх нічога ім ня хочучы сказаць. Гэта ў стра-ту, відаць, не ўваходзіць, гэтай лічбы няма, гэта ня гісторыя. Людзі не такія дарагія, як рублі. Пра іх піянеры не павінны нічога ведаць, піянерскія маладыя рукі толькі патрэбны.

Навошта-ж тады Вялюгін у сваім «Майскім небе» пралівае сьлёзы па хлопчыку з Чыкага?

«Ён жыў у далёкім горадзе Чыкага. І гэты хлопчык баіцца сінга майскага неба. Дзень і ноч там хрыпць радзё і грыміць рэактыўнае неба: вадародныя бомбы... ракетныя базы... вайна... Хлопчык, баючыся глануць у майскі блакіт, гаворыць да свае маці:

— Мама, паедзем туды, дзе неба няма.

Не, ня варты нічога турботы Вялюгіна аб чыкаскім хлопчыку — гэтым маленькім чалавеку — калі чалавек да Вялюгіна — гэта нешта такое, пра што можна не ўспамінаць, што не адносіцца да гісторыі, што не ўваходзіць навет у лічбу.

Майскае неба вялюгіных, пад якім прыходзіцца жыць савецкаму хлопчыку, грыміць ня толькі вадароднай бомбай, а і хлусьнёй, атручаны якой, савецкі хлопчык і сапраўды можа не пабачыць блакіту неба. С.

кулісныя сувязі з эндэкамі й моцную падтрымку ўкраінскіх паслоў, якіх было 44.

Я Станкевіч, які вінаваціць усіх у бяздзейнасьці, за час ад 1930 да 1939 г. можа пахваліцца ўсяго толькі заснаваньнем Беларускага Гаспадарскага Зьвязу (чатыры беларускія кнігарні). Ці не замала, як на такога энэргічнага дзеяча?

У польскім паходзе супраць усяго беларускага 2. 12. 1936 г. было закрыта Таварыства Беларускай Школы, 4. 12. 1936 г. Беларускі Інстытут Гаспадаркі і Кульгтуры, 20. 8. 1937 г. Саюз Беларускіх Настаўнікаў і нават паліафільскае Таварыства Беларускае Асьветы, а 16. 4. 1938 г. Беларускі Гаспадарскі Зьвяз (Я. Найдзюк, «Беларусь учора і сьняня», бач. 202). Амаль 9 месяцаў даўжэй існаваў Зьвяз Я. Станкевіча за Таварыства Беларускае Асьветы Астроўскага-Луцкевіча. Відаць ня шмат перашкаджаў ён Палаякам, калі цярпелі яны яго так доўга.

На гэтым можна і скончыць мой адказ Я. Станкевічу на ягоную нясумленную крытыку «Успамінаў» сьв. пам. Васіля Рагулі.

А. Стагановіч

ларусі, як у Вільні, Кейданах, Слуцку, Біржах, Нясвежы, Сямьгтах, Берасці, Шыдлове ды Заблудаве. Сярод іх найслаўнейшай сталася Кальвінская Акадэмія ў Вільні, што паўстала ў 1539 г. Яе заснавальнікам быў Абрам Кульба, а знамянітай тэалогічнай славай быў Андрэй Валян. Галоўным аякуном Кальвінскай Акадэміі лічыўся Радзівіл Чорны, прызначыўшы на яе ўтрыманьне багатае забяспечаньне. Пасля сьмерці Радзівіла школа гэтая пачала хіліцца да заняпаду, аб чым ніжэй наша гутарка. Ад 1563 г. зьявіліся былі яшчэ арыянцкія школы ў Вільні ды іншых мясцовасцях.

Як бачым, у сярэдзіне 16 веку Беларусь пакрылася даволі густой сеткай сярэдніх і вышэйшых школаў, прычым Вільня, як сталіца гаспадарства, сталася галоўным асяродкам навуковага руху.

Разьвіццё рэфармацыі ў Беларусі сярод каталіцкага й праваслаўнага насельніцтва выклікала супрацьдзеянне. Такой сілай у тым часе быў закон «Таварыства Езуса», або, як паўсюдна ведамы, закон езуітаў. Першыя крокі дзеля пасьленьня езуітаў у Вільні былі зробленыя Віленскім біскупам Валерыем Пратасэвічам і Жыгімонтам Аўгустам, каралём і вялікім князем, у 1565 г. Тады Жыгімонт Аўгуст перадаў на Калегію й Акадэмію свой палац у Вільні й прасіў генэрала езуітаў Ляйнэза «каб прыслаў у Вільню здольных прафэсараў тэалёгіі, філзафіі, матэматыкі і іншых даступных навукаў» (Станіслаў Залускі, Езуіты ў Польшчы, Кракаў 1908, 10).

Аднак у 1565 г. не ўдалося ажыццявіць задуманага пляну. Галоўнай перашкодай была вайна з Масквой. Новыя стараны былі праведзеныя тым-жа Віленскім біскупам В. Пратасэвічам чатыры гады пазней, у 1569 г. Тады правініцыянал езуітаў у Брунсбэргу (Нямеччына) згадзіўся паслаць у Вільню двух айцоў — Бальтазара Гаставінуса й Юрага Фрыза (Немцы) ды двух братоў. Гэтыя першыя езуіты прыбылі ў Вільню ў канцы 1569 г. пад вайсковай аховай (дзеля вялікага пратэстанцкага засілья ў Вільні) ды занялі прызначаныя езуітам будынкі.

2 травеня 1570 г. прыехалі з Пултуска (Польшча) першыя прафэсары з Станіславам Варшавіцкім на чале, а 8 травеня т. г. адбылося адкрыццё езуіцкай школы ў прысутнасці Віленскага біскупа й Капітулы. Спачатку ў школе выкладаліся прадметы, зьвязаныя з рыторыкай (граматыка, літаратура, лёгіка, красамоўства, дыдактыка і інш.), але ўжо 10 дзён пазней (18 травеня 1780), у гадавіну інгрэсу (высвачэння й па-

Баторы. На прапанову Віленскага біскупа Валерага Пратасэвіча й каад'ютара Юрага Радзівіла выдаў ён 7 ліпеня 1578 г. ў Львове першую грамату, у якой Віленскую езуіцкую Калегію падносіў да годнасьці Акадэміі, зраўноўваючы яе ў правах і прывілеях з Кракаўскай Акадэміяй. Іншым лістом зь дня 1 красавіка 1579 г. Сьцяпан Баторы дазваляў Акадэміі свабоднае навучаньне тэалёгіі, філзафіі і сьвецкіх навукаў за выключэньнем мэдыцыны ды права. Адначасова за Акадэміяй прызнавалася поўная аўтаномія, вызваленьне ад судовай і адміністрацыйнай падуладнасьці, а таксамавольнасьць ад дамінаў і мытаў. Нараўні з заходня-эўрапейскімі ўнівэрсытэтамі Акадэмія мела права даваць вучоныя ступені мець выбарную сваю адміністрацыю з Рэктарам і прафэсарскай Калегіяй на чале. Папа Рыгор XIII буляў 29 кастрычніка 1579 г. зацьвердзіў Віленскую Акадэмію з усімі яе правамі. Урэшце Варшаўскі сойм 1583 г. з свайго боку зацьвердзіў каралеўскія наданьні, а кароль на тым-жа сойме (23 лютага) перадаў Акадэміі гаспадарскі маёнтак Тракелі каля Вільні. Урачыстае адкрыццё Акадэміі адбылося на пачатку акадэмічнага 1580 г. Першым рэктарам быў выбраны Пётр Скарга.

Вось гэтая першапачатковая Акадэмія складалася з двух факультэтаў (аддзелаў): філзафіі й тэалёгіі. На першым адзеле выкладалася: лёгіка, фізыка, мэтафізыка, рыторыка, паэтыка, матэматыка, геаграфія, старыя мовы — габрыская, грэцкая й лацінская, а таксама новыя мовы — беларуская, італьянская, гішпанская, нямецкая й польская. На другім адзеле былі такія прадметы: сьв. Пісьмо, тэалёгія схалястычная, палямічная й маральная, казуістыка, кананічнае права й старыя мовы (И. И. Лаппо, Виленская Академия, 8).

У складзе двух факультэтаў Віленская Акадэмія праіснавала да 1641 г., калі Уладыслаў Ваза 11 кастрычніка 1641 г. выдаў грамату аб праве Акадэміі на адкрыццё двух новых факультэтаў: права й мэдыцыны. Аднак недахоп прафэсараў ды навуковых уладжанняў не даваў магчымасці на адкрыццё мэдыцыны яшчэ на працягу доўгага часу. Практычна ад 1641 г. заіснаваў толькі юрыдычны факультэт. Вільнізныя заслугі ў арганізацыі яго палажыў сын славетнага канцлера Льва Сапегі — Леў Казімір Сапега. Ён ахвяраваў 12 500 залатых чыстымі грашмы на ўтрыманьне 4 прафэсараў права. Апрача гэтага абядаўся даваць яшчэ 25 000 зал. ды выплачваць квартэрныя грошы для сьвецкіх прафэсараў (Лаппо, 9).

У далейшым каралі пацвярджалі граматы Сьцяпана Бато-

Лістападаўцы

(3 успамінаў)

I. Працэс

Лістападаўцы — пяць юнакоў, студэнтаў Агульна-Адукацыйных Курсаў у Слуцку, і іхны настаўнік Юры Лістапад. У сакавіку 1926 году над імі адбыўся адкрыты працэс. Гэты працэс ускалыхнуў і ўскхвалываў увесь край. Лістападаўцаў абвінавачвалі ў тым, да чаго імкнулася ўся нацыя: жыццё вольнымі людзьмі ў вольнай Беларусі.

Яшчэ і цяпер аб лістападаўскім працэсе ёсць два пагляды. Адны думают, што гэта была няўдалая спроба бальшавікоў справакаваць і запалохаць беларускае грамадства. Другія, што Лістападаўская група запраўды ставіла перад сабою мэту падрыхтовы ўзброенага паўстання за вызваленне і была толькі адным звяном падземнае арганізацыі, шырока раскіданай па ўсёй Беларусі.

У 1927 годзе ў Беларускім Дзяржаўным Універсітэце была арыштаваная група на чале з Міхасём Адзярыхам. Яна таксама складалася з пяцёх студэнтаў. У тую-ж пару я ведала ў універсітэце аб існаванні яшчэ адной пачёркі. Да яе належыў мой блізкі сябра М. М. Калі групу Міхаса Адзярыха заарызлі і выслалі. М. М. сярод нас збіраў грошы і перасылаў іх высланым хлопцам.

Мімаволі паўстае пытаньне: ці ня былі гэтыя групы ў вадным ланцугу з Лістападаўцамі? Нажалі, адказу пакуль што няма. У часе-ж працэсу большасць студэнцкай моладзі, а ў тым ліку й я, былі перакананыя, што працэс — цынічная правакацыя.

5 сакавіка 1926 году — першы дзень працэсу. У гэты дзень шмат студэнтаў, замест таго, каб ісьці на лекцыі, пайшло да Дому Працаўнікоў Асьветы, дзе мусіў распачацца паказальны суд над Лістападаўцамі.

Я прыйшла рана, адной зь першых, і пасьпела захапіць месца ў ялярных радох. Вялікая зала вельмі хутка запоўнілася: не стала вольных месцаў ні ў партэры, ні на балконах. Людзі сталі ў праходах і ўздоўж сьценаў. У залі былі пераважна студэнты Беларускага Дзяржаўнага Універсітэту і Пэдагагічнага Тэхнікуму. У сярэдніх радох я ўбачыла Янку Купалу і Змітраха Вядуло. Былі ў залі й іншыя вядомыя пісьменьнікі, паэты, было шмат прафэсароў і настаўнікаў. «Увесь слаўны Менск прыйшоў бараніць хлопцоў», — падумала я.

На сцэну пад вартай прывялі падсудных і пасадылі на крэслах з правага боку. Макарэня, Нічыпар Мяцельскі, Мікола Казак, Дзямідовіч, Курбыка. Старэйшаму, Мяцельскаму, — 22 гады, малодшаму, Казаку, — 15. Ня глядзячы на малады век, у кожным руху гэтых юнакоў было шмат стрыманасьці і самавалоданьня, так характэрнага для Беларусаў. Тыповая нашая моладзь: інтэлігентныя, прыемныя твары, спакойны выраз сьмелых адчынёных вачэй.

Добрае ўражаньне адразу зрабіў на нас і Юры Лістапад. Гэта быў ужо сталя чалавек, гадоў трыццаць. Пазней, калі суд яго дапытаваў, ягоныя сьме-

лыя, вельмі часта прасякнутыя адкрытай гіроніяй, адказы на абвінавачаньне рабілі на нас, у залі, найбольшае ўражаньне.

На сцэне зьявіўся суд. Усе ўсталі. Прыглушаны гоман у залі сьціх. Дзяржаўны абаронца і пракурор занялі месцы зь левага боку сцэны. Пасярэдзіне, за вялікім, накрытым чырвоным сукном, сталом размясьціліся судзьдзя і прысяжныя.

Працэс пачаўся. Зь першае хвіліны суда й да апошняй лістападаўцы бараніліся ўпэўнена. У іхных паказаньнях ня было ні сплаху, ні разгубленасьці. Асабліваю сымпатыю выклікаў малы Казак. Невялікі, худзенькі, з цёмнымі бліскучымі вачыма, ён весела ўсьміхаўся да ўсіх у залі і сваімі не па гадох разумнымі рэплікамі, часта вельмі колкімі й войстрымі, веселіў нас.

Памятаю, што публіка ў залі, асабліва студэнты, захоўваліся ня надта ціха: з кожным днём сьмяялі і галасейны выказвалі яны свае сымпатыі да падсудных. Міліцыя выводзіла із залі найбольш неспакойных, але гэта дапамагала не на доўга. Дзяўчаты пачалі прыносіць лістападаўцам цыгарэты, ежу. У першым радзе заўсёды сядзела Ядзя П., студэнтка Бел. Пэд. Тэхнікуму, дэманстрацыйна апануемая ў нацыянальных строй. Высокая зграбная дзяўчына. Чорны аксамітны гарсэцік хараша абрысоўваў ейны тонкі стан. «Ядзя, ты — сымбаль Беларускага правасудзьдзя», — жартавалі студэнты й праз увесь працэс стараліся, каб месца наперадзе, якраз насупраць судзьдзі, было вольным для яе. Мудася, што ня толькі там, на сцэне, ідзе суд. Судзілі і тыя, што былі ў залі, і яны апраўдвалі.

Доказаў віны лістападаўцаў суд ня меў. Толькі пару нумароў рукапіснага часопісу «Нашае Слова», выдаванага студэнцкім літаратурным гуртком на курсах. Творы Макароні, Мяцельскага, Дзямідовіча — вершы й апавяданьні, прасякнутыя беларускім патрыятызмам. «За што-ж судзяць? За адданасьць да бацькаўшчыны? Хіба-ж гэта злачынства?» — абуралася большыня прысутных у залі.

Было відаць, што працэс вядзецца падводля загадка акрэсьленага кірунку. Абвінавачны жадалі доказаў падрыхтоўкі ўзброенага паўстання, жадалі знайсці змову із Польшчай, жадалі дывэрсіі й антысавецкай літаратуры.

Яны ня мелі фактаў, але інсэнізавалі іх. Паставілі двух светкаў. Аднаго — перабесычкі з Польшчы, які нат ня ўмеў гаварыць пабеларуску, другога — хлапца-случкача, студэнта Бел. Пэд. Тэхнікуму ў Менску. Сьветчаньні правадзеньні, прадкідаваныя ГПВ.

Больш за ўсё абуралі нас у тыя дні газэты. Кожны дзень яны друкавалі прабе працэсу, але заўсёды фальшыва. Адказы лістападаўцаў падаваліся абсалютна іншыя. З газэтаў выходзіла, што падсудныя прызнаюцца да віны.

Я не памятаю, колькі дзён цягнуўся працэс. З кожным днём было ўсё цяжэй і цяжэй прабіцца ў залю. У тыя дні

студэнты амаль кінулі наведваць лекцыі.

У дзень, калі на суд за сьветку быў выкліканы Якуб Колас, нас некалькі студэнтак, прыйшло ў час, але ўваход быў ужо зачынены. У залі ня было вольных месцаў. Мы стукаліся, прасіліся... Нічога не дапамагала. Тады мы пайшлі да ўваходу, што вёў на сцэну й праз які прывозілі падсудных. Хоць і тут стаў вартавы, нам аднак пашанцавала. Замест таго, каб ісьці ў залю, мы затрымаліся каля сцэны, чакаючы на лістападаўцаў. Кажная з нас мела штось для перадачы. Калі іх прывезлі, мы абступілі іх, сьляшаючыся перадаць ім цыгарэты, яблык.

Канваіры раззлаваліся на нас: «Вось зараз усіх вас заарыштуем і пасадым у халодную», — пагражалі яны. Але мы ня вельмі спалохаліся. Яны самі былі маладыя і, пагражаючы, ўсьміхаліся. Мы кінуліся ў залю.

Допыт Якуба Коласа стаўся адным із найбольш хваляючых і драматычных момантаў працэсу. У залі панавала напружаная цішыня, і цікі голас паэты даходзіў да апошніх радкоў. Спакойна адказваў Колас на пытаньні, толькі незвычайная бледнасьць твару выяўляла ягонае нутранае хваляваньне.

«Знаёмы зь Лістападам... Пазнаў яго на настаўніцкіх курсах у Слуцку... Выдатны настаўнік... Усіх курсантаў было да 150... Аб ніякай падземнай арганізацыі ня чуў...» — гэта тое, што запомнілася зь ягоных адказаў.

Сярод нас было шмат слухачоў Якуба Коласа. Мы яго любілі і страшэнна абураліся за здзек над ім.

У сувязі зь Якубам Коласам ізноў дапытвалі Н. Мяцельскага. Ён — высокі, шыракаплечы юнак, зь вялікімі светла-сінімі вачыма, якія здавалася, запаўнялі увесь ягоны твар, з масай ільняных валасоў, закінутых назад із высокага ілба. На пытаньні ён адказаў вельмі проста.

«Так, знаёмы зь дзядзькам Коласам... Пазнаёміўся зь ім у Менску ў ягоным доме... Гэта было ўлетку 1924 году... Ніхто не пасылаў мяне да яго... Я працягаў «Новую Зямлю», і мне захацелася пазнаёміцца з паэтам... Прыйшоў у Менск на пяхоту, босы. Яшчэ ўзімку прыйшоў-бы, ды богаў добрых ня меў... Адрыву дзядзькі Коласа ніхто не даваў... На вуліцы ў людзей пытаўся, ці ня ведаюць, дзе жыў паэта Якуб Колас, так і знайшоў... Начаваў у яго. Каб дзядзька Колас не пакінуў у сябе, дык давялося-б на вуліцы спаць, бо грошай я ня меў, толькі хлеб ды сала на дарогу... Аб чым гаварылі — добра памятаю. Дзядзька Колас чытаў мне свае творы, тлумачыў, як трэба складаць вершы».

Пракурора злавала падкрэсленая наўнасьць адказаў Мяцельскага. Ён чырванеў, голас ягоны рабіўся раздражнёны і крыклівы. Твар Мяцельскага заставаўся нярухомы, вочы глядзелі ўважліва й прайдузіва.

У той вечар я йшла дахаты разам із студэнткам-случкачом Міколам Т.

— Агідна, што здэкуюцца нават над Коласам, — сказала я яму. — На мой погляд, увесь гэты працэс — беспадстаўнае запалохваньне нашае грамады.

— Хто ведае? — запярэчыў мне Мікола. — Паўстаньні ў Беларусі супраць Маскоўшчыны — традыцыя: паўставалі нашыя прадзеды, паўставалі дзяды... —

рага й Уладыслава Вазы. Зрабіў гэта Ян Казімір 9 лютага 1649 г. і Аўгуст II ў 1726 ды 1736 гг.

Што датычыць разьвіцьця бібліятэкі Акадэміі, то як ведаем, яна пераняла кніжны збор Калегіі. У канцы 16 веку бібліятэка Акадэміі павялічылася падарункам вучня гэтай Акадэміі др. Лукаша Краснадэбскага, які ў 1594 г. запісаў ёй свае тэалёгічныя кнігі на італьянскай і гішпанскай мовах. Гэты падарунак быў тым больш каштоўны, бо ў канцы 16 і на пачатку 17 ст. ст. за рэктарства Пятра Скаргі многія прафэсары Акадэміі былі чужаніцамі, як гішпанцы, партугальцы, італьянцы і іншыя.

Наступна бібліятэка атрымала цэнныя зборы беларускага кардынала Юрага Радзівіла, які памёр у 1600 г. ды Віленскага суфрагана і біскупа Жамойцкага Мікалая Паца (пам. 1619). У 1629 г. прыйбылі зборы Віленскага біскупа Эўстахага Валовіча, а ў 1630 г. пісара польнага В. К. Л. Крыштафа Міколы Сапегі.

Павялічываліся таксама матэрыяльныя сярэдкі на бібліятэчны й навуковы ўладжаны. Так 13 верасня 1623 сакратар В. Княства Андрыйн Вярбіцкі перадаў Акадэміі свае маэнткі ў Віленскай ваяводстве з умовай, каб з прыбыткаў іх 1000 зал. трацілася на палепшаньне акадэмічнай бібліятэкі (Брэнштэйн, 10).

Такім чынам Віленская Акадэмія да сярэдзіны 17 веку, гэта значыць да часу маскоўскай навалы ў 1654-55 гг. прадстаўлялася, як сьцьвярджае дасьледнік яе Я. Вялінскі (назв. пр. т. III, 509) значна, прафэсараў мела 75 ды студэнтаў 700.

* * *

Маскоўская навала ў 1654-55 гг. (пасля пераходу Хмяльніцкага) пры падтрымцы жудасных крываваў зьнішчэньняў казацкіх войскаў Залатарэньскі сталася запараўным «крывавым патокам» Беларусі. Усе чыста беларускія гарады былі разбураны, спалены, а насельніцтва, якое ня паспела ўцячы, было «пушчана пад меч». У далейшым швэдзкай інтэрвенцыя, барацьба беларускіх войскаў кн. Януша Радзівіла ды Паўлы Сапегі з маскоўскай ды швэдзкай акупацыямі, голад, эпідэміі й маскоўскія высяленьні жыхарства ў Расею абязлюднілі поўнасьцю Беларусь. Загінула тады амаль 3/4 усяго насельніцтва.

„Векапомныя дні“ Міхася Лынькова

(Гутарка зь беларускім літаратурным крытыкам Алесем Берасьняком)

Пыт.: Скажэце, калі ласка, сп. Берасьняк, чым вылучаецца раман Лынькова «Векапомныя дні» сярод тэматычна блізкіх яму твораў?

Адказ: У літаратуры пра савецкую партызанку, што была створаная й пільнаваная партыйным цэнтрам у часе апошняй вайны на Беларусі, вылучаецца ён хіба сваім памерам, але не выразьнёным тэмы.

Пыт.: Накш кажучы, тут падабенства?

Адказ: Падабенства вымушанае прапагандэным афіцыйнае тэзы, якая цвёрдзіць, што беларускі народ стаў партызанкаю на абарону бальшавіцкага рэжыму, калі пагражала яму смяротная небяспека.

Пыт.: Ці ня ператварае гэта працу пісьменьніка ў ілюстратарства?

Адказ: У гэтым адна з галоўных рысаў савецкае літаратуры. Раман якраз і напісаны паводля прынцыпу — як мага больш ілюстрацый у выглядзе аднастайных падзеяў і безьлічых такіх самых персанажаў. Гэта зрабіла твор кампазыцыйна сылкім, празьмеру расьцягнутым, абцяжараным, нудным апісальствам, часта ў стылі будзённае газэтнае публіцыстыкі, як традыцыйнага прыдатку да абавязкавае тэндэнцыйнасьці.

Пыт.: Як выяўляецца яна ў дачыньні персанажных правядзеньняў і народу?

Адказ: У ідэальнай гармоніі. Тэндэнцыйнасьць дасягае свайго завяршэньня ў падцыі імкненьня бальшавіцкіх кіраўнікоў, як галоўных персанажаў, да звароту свае дыктатуры пад выглядэм змаганьня народу за зварот савецкае ўлады, як нібы свае свабоды. Дзеля дэтрыманьня штучна творанае зуладнасьці мінаецца тэарызаваньне сялянства, што было галоўным спосабам улачэньня яго ў партызанку, ідэялізуюцца перадавеннае жыццё каласніцаў ды наўсуперак рэчаіснасьці ператвараюцца яны на абаронцаў каласаў у часе вайны.

Пыт.: Падобна, што народ трымаецца пісьменьнікам на становішчы энтузіястычнага паслугача партыйнае волі?

Адказ: Гэтага патрабуе прапагандэвасьць заданьня. Але няроўнасьць персанажаў захоўваецца, бо трэба вылучыць персанажаў.

Ён крыху памаўчаў, а потым ціхім голасам закончыў: — Ня так даўно паўставалі й нашыя бацькі.

— Дык пры чым-жа тут Якуб Колас і вучнёўская моладзь? — не згаджалася я.

Мікола ўсьміхнуўся.

— Пры тым, што шчодрая рука дзядзькі Коласа не памінула закляцьц насьняня ў нашу багату слухую глебу. — З чаго гэта ты бярэш?

— А ты хіба не заўважыла, што і сёньня яму лета 1923 году ўспомнілі. Якуб Колас тады ў Слуцку цэлы месяц пражыў. Удзень чытаў лекцыі на настаўніцкіх курсах, а вечарам — свае творы. Усю «Новую Зямлю» ад пачатку да канца перачытаў, усе душы нашыя сьвядомыя й несьвядомыя ўскалыхнуў.

(Заканчэньне на 6-ай бачыне)

поўны заняпад. Цяжкасьць заключалася ў тым, што трэба было адбудоўваць усё нанова.

Разрабленая Віленская бібліятэка ўкамплектоўвалася новымі фундацыямі. Перш за ўсё цяпер у яе ўлілася так зв. «бібліятэка Сапегі» — сына славутага канцлера, які яшчэ ў 1644 г. запісаў свае навуковыя цэннасьці Акадэміі. Яна налічвала каля 3 000 нозоваў. За Сапегай пайшлі іншыя. У 1677 г. перадаў Акадэміі сваю бібліятэку канцлер Віленскай курьі Казімір Войнаровіч. У 1772 г. перайшла ў акадэмічную бібліятэку кніжніца Віленскага біскупа Казіміра Брастоўскага. Гэта сама зрабіў ягоны наступнік Мацей Язэп Аўкута. У палове 18 ст. браты Казімір і Міхась Вярбіцкі перадалі Акадэміі каля 16 000 залатых на абсталяваньне бібліятэкі, была таксама падараваная камніца, даходы зь якой (200 зал.) прызначаны былі на патрэбы бібліятэкі (Брэнштэйн, 17). Дзякуючы гэтым фундацыям Акадэмія зноў стала галоўным асяродкам вышэйшай асьветы ў Беларусі.

* * *

Кінем цяпер вокам на прафэсарскі склад Акадэміі ды на важнейшыя навуковыя дасягненьня.

На аснове вывучэньняў Растоцкага, Браўна, Прайшофа і іншых Вялінскі (назв. пр. т. III, 16-22, 107-366) называе ў часе між 1579 а 1662 гг. 24 рэктараў і 63 прафэсараў Акадэміі. Паводля краінаў паходжаньня так рэктары, як і прафэсары былі рознай нацыянальнасьці. Гэткае так сказаць «міжнароднае» аблічча Акадэміі было магчыма таму, бо выкладавай мовай яе была мова лацінская, мова міжнародная сярэднявечча і найвышэйшых часоў.

Вось-жа паводля краінаў паходжаньня рэктары былі наступныя:

- а) **Беларусы:** Паўла Бокна, Адам Брокос, Ян Гружэўскі, Войцях Вюк Каяловіч, Казімір Вюк Каяловіч, Сымон Ніклевіч ды Міхась Гінькевіч.
- б) **Выхадцы з Польшчы:** Пётра Скарга, Якуб Вуяк, Станіслаў Влошак, Фрыдэрык Баршч, Сьёмон Угнэўскі, Ян Вісковец, Войцях Цейцэўскі, Ян Півовіч ды Ян Рывовічкі.
- в) **Немцы:** Леонард Крокер, Піліп Фрузіос, Мэльхіяр Шмэлінг, Рыгор Гінц і Рыгор Шэнгоф.
- г) **Гішпанцы:** Алабанус Гарзіас, Міхал Ортэз і Бэнэдыкт дэ Сокс.

— Ты што, яго таксама слухаў? — запыталася я.
— Слухаў. Уся моладзь Слуцку прыходзіла яго слухаць. Слухалі яго й лістападаўцы... Слухалі, — паўтарыў ён узрушаным голасам, — і верылі яму.

У вапощні дзень працэсу салю ніхто не пакідаў да другога гадзіны начы. Прыціхлыя, засмучаныя, чакалі мы на прысуд. Напалохала нас прамова пракурора, грозная, бязьлітасная. Ён, быццам забыўшыся на адказы й святчаньні падсудных, спасылаўся адно на сфальшаваныя факты, падаваныя газэтай. На ягоную думку, лістападаўцы заслугоўвалі на вышэйшую кару пакараньня — расстрэл. Толькі ўлічваючы малады век падсудных, знаходзіў ён мажлівым змяніць расстрэл шматгадовым зьняволеннем.

Прысуд абвесьцілі пасля апоўначы. Доўга цягнулася чытаньне абвінавачаньня, па ім і прысуд. Прысуд несправядлівы, але й не такі суровы, як паграбаву пракурор: ад двух да пяціх год турмы для кожнага падсуднага. Мы ўздыхнулі лягчэй.

II. Мяцельскі

Прыйшоў травень, а зь ім веснавыя дні, поўныя цяпла й сонца. Цяпер, ідучы з унівэрсытэту, я часта звярочвала на вуліцу, дзе стаяла турма. Я глядзела на высокія белыя глухія сьцены з круглымі вежамі на кутах, на верх чатырохпавярховага будынку, на вокны з кратамі. У вузкіх, цёмных вокнах ня відно было бляску й сьвятла веснавых дзён, толькі рэзка акрэсьліваліся чорныя цяжкія крата.

«Як цёмна й сыродзена мусіць быць там, за кратамі», — думала я й адчувала гэты холад і цемну ў сваім сэрцы. Тут, у турме, адбывалі пакараньне лістападаўцы.

Мне думалася, што ўсе забыліся на іх. Не гаварылі аб іх ужо ў нашым доме, ня было шмат гутарак аб іх і ў унівэрсытэце. Сьвет і людзі здаваліся мне вельмі несправядлівымі. Я наважылася аднесці камусь зь іх перадачу. Але хаму? Запамятаваўся больш ад другіх Мяцельскі, асабліва ў часе попыту Я. Коласа. «Пацясу перадачу Мяцельскаму», — вырашыла я.

У дзень перадачу каля цяжкой чыгунай брамы турмы сабраўся вялікі натоўп. Шумлівы, неспакойны натоўп. Пераважна жанкі-цыганкі. Я стала збоку, чакаючы на час прыйма.

Заскрыпела і расчынілася зверху ў браме завіра. Натоўп прыйшоў. Пачалі прыймаць перадачы. Апошняй да вахцэнца падыйшла я.

За брамай, каля стала, сядзелі два ўрадоўцы. Адзін браў перадачы, другі адначаў у сьпісе для каго. Я прасунула букетік ландышаў, цыгарэты й запіску. Той, які прыймаў перадачы, уставіўся на мяне.

— Гэта што? — спытаўся ён злосна, паказваючы на кветкі.

— Ландышы, — адказала я нерашуча.

Цяпер падняў галаву ад сьпісу й другі. У ягоных вачох адбілася сьвятло з вахцэнца, і мне здалося, што ён усміхнуўся.

— Хіба ня можна перадаваць кветак? — спыталася я ўжо больш пэўным голасам.

— Сяньня перадамо, але другі раз ня прыносьце, — сказаў другі ўрадовец.

Гэтакаса і прафэсарскі склад Акадэміі быў рознанацыянальным, і ня можа быць ніякай гутаркі, як гэта часам распаўсюджвае вярхоўная прапаганда, быццам Віленская Акадэмія шырока паліянізаваная. Ніякай паліянізацыі ня было. Шла хутчэй «лацінізацыя». Выкладалася таксама ў Акадэміі, як і ўва ўсіх езуіцкіх школах дзяржаўная беларуская мова. Не паліянізацыя насельніцтва ставіць у віну езуітам нат! Найбольш ярка расейскія праціўнікі езуітаў, а акаталічаньне ды «лацінізацыю». «Мертвое наречіе древних римлян вытеснило и заменило собою в иезуитской школе живую польскую речь» — піша дасьледнік гэтай справы І. Я. Мітрашэнка (Іезуіты в восточной части Белоруссии с 1579 по 1772 г. Полоцко-Витебская Страница, вып. II, Витебск 1912).

Прафэсары Акадэміі былі, як ніжэй:

а) **Беларусы:** Ян Андрэйкавіч, Мікола Дзіцюс, Ілья Даўнаровіч, Юры Ёльгер (зь Лівоні), Мікола Кміціч, Ян Яхновіч, Пётра Віюк Каяловіч, Жыгімонт Лаўксымін, Андрэй Новак, Каспер Савіцкі, Валентын Сковід, Канстантын Шырвід, Максім Вайцяхоўскі, Лукаш Залускі, Андрэй Зіневіч, Мікола Ланчыцкі, Марцін Лятэра.

б) **Паліакі:** Мікалай Бялкоўскі, Ян Бялецкі, Ян Хондзынскі, Юры Домброўскі, Сымон Гурскі, Станіслаў Гродзіцкі, Марцін Гіньча, Адам Камінскі, Адам Каханьскі, Станіслаў Калакоўскі, Станіслаў Касінскі, Марцін Лашч, Юры Мокрскі, Аляксандар Алізароўскі, Якуб Альшэўскі, Ян Пачапоўскі, Тамаш Пажоцкі, Войцях Расьцішэўскі, Мацей Сарбеўскі, Марцін Сьмігільскі, Геранім Стэфаноўскі, Войцях Тылькоўскі ды Марцін Вітукі.

в) **Італьянец** — Ян Андрэяні.
г) **Швэды:** Лаўрэн Богер, Марка Грабэніус.
д) **Ангельцы:** Якуб Богсрэйф, Артур Фонтні.
е) **Даччанін** — Агерсон Гаргоніус.
ж) **Фляманец** — Ян Лянс.
з) **Нарвэг** — Лаўрэн Ніколяс.
и) **Партугалец** — Эмануіл де Вога.
й) **Аўстрыяк** — Квірын Кноглер.
к) **Немцы:** Сымон Дыльгер, Якуб Грэтцэр, Карл Крэйтц.
л) **Віславы** з **Усходніх Індыяў:** Ян Алянтэс, Лаўрэн Бартышус, Мцеі Вэмбус, Ян Брандт, Валентын Фабрыч, Тамаш Клягэ, Андрэй Клінгер, Юстын Рабэ, Андрэй Розэнвальд.

Вялікі праэкт рэктараў і прафэсараў Акадэміі — выхадцаў з замежных краінаў сьветчыць з аднаго боку аб недахопе

Ён гаварыў паважна, але глядзеў ня злосна, і я зусім пасмяялася.
— Дзякую, — сказала я. — Скажэце, калі ласка, ці дастану я адказ?
— Чакайце. Выклічуць.

Адказ прыйшоў на маленькім абрыўку паперы: «...Вашыя кветкі напамінілі мне аб вясьне й волі. Дзякую. У сэрду а другой гадзіне мне дазволена спатканьне. Прыдзеце?..»

У сэрду, у вялікай бруднай і цёмнай залі, падзеленай дзьвюма драцянымі сеткамі, убачыла я Мяцельскага. Ён выглядаў пахудзелым, бледным, змучаным. Сыцінуўшы рукамі сетку, ён пільна ўглядаўся ў натоўп тых, што прыйшлі на спатканьне. Ізноў, як і ў дзень перадачы, у большасці гэта былі жанкі-цыганкі. Зьняволеныя цыганы выгуквалі імёны, і жанчыны, сьлішаючыся, кідаліся да сетак, туды, дзе іх клікалі. У пакоі стаяў галас і мітусьня. У прамежку, паміж сеткамі, хадзіў наглядчык. Ён падыходзіў да найбольш галасістых, сьціпаў іх, але ўмомант крык ўзымаўся ў іншым месцы.

Я падыйшла да сеткі насупраць Мяцельскага. Падыйшоў і стаў каля нас наглядчык.

— Добры дзень! — сказала я.

— Добры дзень! — радасна ўсміхнуўся ў вадказ Мяцельскі. — Як добра, што вы прыйшлі. Я ўсё гадаў, ці прыдзеце, ці не.

— Бачыце, прыйшла. Толькі кветак ня прынесла. Не дазваляюць.

Калі наглядчык адыйшоў ад нас, Мяцельскі сказаў: Увесь гэты тыдзень я стараўся ўявіць сабе вас.

— І думалі, што гэта Ядзя, — сказала я.

— Якая Ядзя? — здзівіўся ён.

— Тая дзяўчына, што ў часе працэсу заўсёды сядзела наперадзе ў беларускім строі, — растлумачыла я.

Мяцельскі запярэчыў, але ў выразе ягоных вачэй я бачыла, што адгадала.

— Я адгадала, — настойвала я.

— Не, памыляецеся, — далей прэрэчыў ён.

— Маніце, — засьмяялася я. Засьмяяўся і Мяцельскі. Мы разам сьмяяліся так ласна, што наглядчык строга пачаў глядзець у наш бок. Мяцельскі спыніў сьмех, і ягоныя вочы йзноў пасумнелі.

— Я не сьмяяўся так ўжо даўно, — сказаў ён. — Як добра, што вы прыйшлі. Прыдзеце йзноў?

— Прыйду, — паабяцала я.

Другі раз нам далі спатканьне ў малым пакоіку турэмнае канцылярый, у будынку паза сьценамі турмы. У той дзень спаткалася я і зь Лістападам. У яго на спатканьні была жанчына, відаць, жонка. Яны стаялі ў працілеглым баку пакоя, Я заўважыла, што ён глядзіць на нас, усміхнуўся яму. Ён усміхнуўся мне ў вадказ, але вочы ягоныя засталіся бяз усмешкі. Сьветлашэрыя вальвыя вочы на вельмі худым, цёмным ад вяснянак твары.

— Вы пазналі Лістапада? — запытаў мяне Мяцельскі.

— Пазнала.

— Надзвычайны чалавек! — шэптаў сказаў Мяцельскі.

(Заканчэньне зь 5-ай бачыны)

Спатканьне трывала нядоўга. Ад хваленьня, ад таго, што недалёка нас, за сталом, сядзеў наглядчык і прыслухоўваўся да нашае размовы, мы не знаходзілі аб чым гаварыць. На разьвітаньне Мяцельскі падаваў мне два нумары турэмнае газэты. Даючы газэты, ён няўзнак паклаў на маю далонь туга скручаны ў маленькую трубку ліст.

— У гэтых нумарох надрукаванае маё апавяданьне, — сказаў ён голасна.

— Дык вы нават тут пішаце? — здзівілася я.

— Троху пішу. Шмат працую. Чым болей адпрацую, тым меней прыздзецца сядзець у турме. Нам залічваюць працу... Перадайце прывітаньне дзядзьку Коласу, — ціха сказаў у вапощую хвіліну ён.

У гэты дзень на спатканьні ня было крыклівага натоўпу навокал, і назад мне трэба было йсьці адной праз калідор, даўгі, цёмны, із затхлым халодным паветрам вільготнае камяніцы. Няпрямнае пачуцьцё ахапіла мяне. Я амаль бегла, сьлішаючыся хутчэй перайсці калідор. Раптам збоку адчыніліся дзьверы, і палоска сьвятла перагарадзіла мне дарогу. Я ўздрыгнулася ад нечаканасьці й нязвольна ўзяла галаву. На парозе, растапырыўшы ногі, стаяў начальнік турмы, Якубчык. Высокі, шырокі, вельмі моцны. Ён меў курчавыя чорныя валасы, зьлёгка пасівелыя на скронях, цяжкі нос, шырокія сьвівіцы, якія, здавалася, сыцінулі ягоныя вусы ў вузкую жорсткую паласу. Халодныя сьвінцовыя вочы. Я яго ня раз бачыла ў унівэрсытэце й ведала, што ён студыяваў сацыяльна-гістарычныя навукі. Думаю, ведаў ён мяне таксама, але не прывітаўся. Ён застаўся стаць у дзьвярах, пакуль я не прайшла блізка яго, потым із шумам захлопнуў іх.

Толькі дома, у сваім пакоі, я прачытала ліст Мяцельскага. Ліст сумны, безнадзейны, поўны роспачы й тугі па волі.

У той вечар, калі ўся наша сям'я сабралася за сталом у прасторнай чыстай сталовай, мне ўсё ў ёй здавалася надзвычай дарагім і бліскім. Прыгастові ў утульнасьці пакоя адчуваўся мною, як ніколі перад тым. У маёй памяці яшчэ вельмі жывой была брудная цёмная канцылярый із залезнымі кратамі на вокнах, запылены стол і крэслы, голыя пашарпаньы сьцены... Змучаныя твары Лістапада й Мяцельскага... Жакхавы, затхлы калідор... Якубчык... Мароз прабягаў па скурцы, я адчувала, што ніколі не адважуся пайсьці туды йзноў.

Неяк праз колькі дзён я была сама дома. Шарэла. Я чытала й вакна й левалася ўстаць, каб запаліць сьвятло.

— Добры вечар! — раптам пачула я. Я ўздрыгнулася. Загаварыўся, я не пачула крокаў. На парозе ў дзьвярах стаў Якуб Колас.

— Добры вечар! — адказала я.

— Ці Міхася няма ў хаце? — запытаўся ён.

— Нікога няма, апрача мяне, — адказала я.

— Шкада, што не застаў. Скажэце яму, што заходзіў. Бывайце.

Ён накіраваўся да выхаду.

Уладзімер КОРБАН

Пудовы агурок

АД РЕДАКЦЫ: Ніжэй зьмешчаная байка была надрукаваная ў менскай «Звязьдзе» за 13 ліпеня 1958 году. Дзеля таго, што аўтар вельмі трапна схааратарызаваў чыцкую калгасную палітыку й паказовыя калгасы, знаёмім зь ёй нашых чытачоў.

Каб стаць вядомым у народзе, Якісьці аграном зрабіў да славы крок; Надумаў вырасьціць вялізны агурок. І вось, расьліну падабраўшы ў гародзе,

Ён толькі і займаўся ёй,

Нібы яна адзіная ў прыродзе.

Падкормку ёй рабіў і паліваў вадой,

У глебу мінеральнае ўгнаеньне

Ды навет і звычайны гной

Падкладваў ён уласнаю рукою.

А як прыйшла пара цвіценьня,

Ён сам зрабіў і апыленьне,

Ну ясна, што пры клопатах такіх

Расьліна расквітнела між другіх,

На ёй і агурок цудоўны завязваўся,

А аграном усё стараўся,

Тырчаў ля агурка, днываў і начаваў,

І рос той агурок — ну, дзіва проста! —

У гадзіну грам па дзевяноста,

А часам і па сто, ня меней, прыбываў.

Нарэшце час настаў, —

Рэкордны агурок з грады ўрачыста зьнялі.

Калі-ж яго на вагі ўсклалі,

Ён пацягнуў прыблізна пуд!

Вядома,

Пудовы агурок праславіў агранома.

Паставілі-б мы кропку тут,

Але тады-б адно ўпусцілі:

Наогул агуркі ў калгасе не ўрадзілі,

Бо аграном

Заняты быў пудовым агурком

І ўвагі не ўдзяляў гароду,

Таму і дачакаўся недароду,

Што грэх таіць, — бывае так у нас.

Там-сям на ўвесь раён адзін калгас

Багаты, мільянэр, бо важакі раёну

Адным ім і займаюцца ўвесь час.

А іншыя калгасы ад мільёну,

Як неба ад зямлі...

Але й яны часамі робяць так:

Выцяваюць адну даярку,

А потым і крычаць «ура!».

Рэкорд — яно нішто, — але прыйшла пара

Усю на ногі ставіць гаспадарку.

— Дзядзька Колас! — гукнула я яму ўсьлед. Ён спыніўся й павярнуўся да мяне.

— Нічыпар Мяцельскі прасіў перадаць вам прывітаньне, — сказала я. Некаторы час Колас стаяў, быццам раздумваючы.

— Дзякую, — сказаў ён праз хвіліну. — Скажэце яму, дзякую, — паўтарыў ён яшчэ раз сваім ціхім роўным голасам і пайшоў.

Гэтае «дзякую» я перадала ня хутка. Мяцельскага звольнілі ўвосень 1926 году. Ён быў засуджаны на два гады, цеў заглянуць і ў глыбіню майго сэрца. Я разумела яго вельмі добра, але не працэсу й падвойна за дні працы. Пась- знаходзіла ў сабе тых словаў, якіх ён

ад мяне чакаў. У хуткім часе пасля таго прыйшоў ад Мяцельскага ліст. Памятаю першыя радкі. «...Пішу ў цягніку. Рука дрыжыць. Ня ведаю, куды занесе мяне гэты шалёны конь...» Больш ніколі нічога я ня чула аб Мяцельскім.

А. Саковіч

клясычныя й перакладаліся на нямецкую й францускую мовы (Браўн, Бібліятэка пісьменьнікаў Тав. Езуса, Пазнань 1862, 252-255, польс.).

Марцін Лятэра нар. у Драгабычы ў 1553 г., адбыў езуіцкі навіцыят у Брунсбэргу, вучыўся ў Віленскай Акадэміі, дзе атрымаў ступень доктара тэалёгіі. Потым стаўся там прафэсарам вымоў. У часе падарожжа із Швэцыі ў 1598 г. быў швэдамі ўкінены ў мора. Выдаў знамянітую кніжку-маліцвеннік «Духовная гарфа». (Пам. Варшавскі 1829).

Юхім Хрэптовіч, нар. 1729 г. у Шчорсах. Акадэмічныя навукі скончыў у Вільні й Брунсбэргу быў пасля вялікім рэфарматарам школыніцтва пасля касацкіх езуітаў.

Марцін Пачабут-Аляніцкі нар. 1728 г. у Саломянцы каля Горадні. Вучыўся ў Горадзенскай Калегіі й Віленскай Акадэміі, а потым спецыялізаваўся заграўнай у матэматыцы ды астраноміі. Вярнуўшыся на бацькаўшчыну пераняў Віленскую астранамічную абсерваторыю, існуючую ад 1753 г. Ягоныя астранамічныя працы прынясьлі яму эўрапейскую славу. У 1780 г. Пачабут стаўся рэктарам Віленскай Акадэміі. Памёр у 1810 г. (Сьнядзецкі, Жыцьцё Пачабута, Вільня 1810).

Давід Пільхоўскі нар. 1735 г. у Руткішках каля Аўгустова, скончыў Віленскую Акадэмію, а потым быў прафэсарам у Шляхоцкім Канвікце. Пасля скасаваньня езуітаў быў прафэсарам літаратуры у Галоўнай Школе Літоўскай. У гадох 1780-1787 быў візытатарам школыніцтва. Выдаў шмат выдатных працаў (Курьер літоўскі 1803, № 97).

Тамаш Гусарэўскі, нар. ў 1732 у Варшаве. Быў прафэсарам Віленскай Акадэміі ад 1780 г. і палажыў асновы пад навейшую гістарычную школу. Лежальваў быў ягоным вучням. Памёр у 1807 г.

Міхал Карповіч найслаўнейшы красамоўца 18 ст., нар. 1744 г. каля Берасцы. Вучыўся у езуіцкай Калегіі ў Берасцы, потым у Рыме. Пакліканы на катэдру тэалёгіі дагматычнай у Акадэміі ў Вільні славіўся красамоўнасьцяй сваіх выкладаў ды прамовамі на зьездах шляхты й паседжаньнях Літоўскага Трыбуналу. Пасля далучэньня Беларусі да Расеі пераехаў у Прусы, дзе быў біскупам у Віграх. Памёр у 1805 г. Пакінуў па сабе слаўныя трыбунальскія й соймавыя казаньні. («Пшы-яцель люду» 1837, № 22).

Францісь Міліконт-Нарвоіш, нар. 1742 г. на Беларусі, вучыўся у Віленскай Акадэміі, дзе стаўся прафэсарам матэматыкі. Працаваў таксама як інжынер над рэгуляцыяй Нёмана

Новае зь біяграфіі Дуніна-Марцінкевіча

Ад Рэд.: Гэта перадрукоўсвам зь «Беларусі» (1958, № 7), цікавую даведку аб некаторых фактах з жыцця нашага пісьменьніка В. Дуніна-Марцінкевіча. У гэтым перадруку Рэдакцыя ня маючы змогі беспасярэдня перакладаць цытаваныя дакуманты, абмяняе толькі праваніс, пакідаючы тэрміналогію «Беларусі».

★

Нядаўна нам удалося адшукаць у Цэнтральным гістарычным архіве СССР у г. Маскве новыя матэрыялы, зьвязаныя з жыццём і дзейнасцю вядомага беларускага пісьменьніка В. Дуніна-Марцінкевіча. Із знойдзеных раней архіўных матэрыялаў вядома, што Дунін-Марцінкевіч абшарэнаваў царскім урадам у расійскае вярхоўства паміж сялянскіх ішчэных і дзеяў у часе паўстання 1863 году, у напісанні «абуральчых сачыненняў на прастанароднай мове», а таксама ў захаванні ў сваім маёнтку рэвалюцыйных гімнаў і «за выхаванне сямі сваёй ня ў духу адданаасці ўраду» (дачка пісьменьніка Казіміра Марцінкевіча за рэвалюцыйную дзейнасць у часе паўстання 1863 году была арыштавана і выслана на Урал). За такую антыўрадавую дзейнасць Дунін-Марцінкевіч сядзеў некалькі месяцаў у турме, а затым быў аддадзены пад строгі нагляд паліцыі.

Сярод новых архіўных матэрыялаў цікавая рэвалюцыйная адозва да Літоўцаў, падпісаная Е. Габрыелем, аўтарства якой наводзя вызначаныя трэйціга аддзялення шэф-жандараў Г. А. Далгарукага належыць памешчыку Менскай губерні Марцінкевічу. Названая адозва была паслана поштай у звычайным канворце з гораду Бабруйска 27 сакавіка 1861 г. (што відаць на паштовым штампелі на канворце) на імя віленскага губернскага маршала Дамэйкі і атрымана апошнім 31 сакавіка 1861 г. Адозва напісана папольску, зьмест яе перакладзены на расейскую мову і прадастаўлены шэфу жандараў. Вось яна:

«Адозва сына айчыны да браніі сваёй Літоўцаў.

Калі Царства Польскае паўстала ўжо (аўтар мае тут на ўвазе антыўрадавую палітычную дэманстрацыю ў Варшаве 25-27 лютага 1861 г., якая была расстраляна царскімі войскамі — А. С.) і выйшла рух жыцця, што вы дрымлеце, Літоўцы, і чакаеце, здаецца, каб пара абуджэння ад цяжкага летаргічнага ўсплывання прайшла беззваротна?

Да вас зьвяртаю прамову маю, Губерніскія і Паятовічы правадзіцелі дваранства, заклікайце суайчыннікаў вашых, каб апавясыць ім уваскрэшныя нашай Айчыны і вымусяць іх да падпісання такога-ж дакладна адрасу, які быў пададзены жыхарамі Царства Польскага Аляксандру II і Напалеону III.

Калі-ж хто-небудзь з вас, панове, не адгукнецца на гэты покліч, будзе пракляты, як здраднік айчыны, і патомак яго далёкі ня зглядзіць ганьбы, якая лягла на вас.

Бы-ж, браты-суайчыннікі, якія так жорстка пацярпелі ад царскага бізана

і паліцыі, у надзеі наступлення хвіліны вызвалення, ведайце, што ўжо прабіла паліца нашага адраджэння, неабходна толькі дружна зьяднацца, а таму зьяднасьмя ў адно, як зьядналіся Вугорцы, Кіё і яны, маглі перамагчы нашага ворага, бліз вёброі, бліз войскаў, адным толькі адзінадушным імкненнем; няхай усякі з вас змагуе падпісаць сваім адрасам і перапіска чакае разьвязкі, і квітнее айчыны наша ў імя Бога, праўды і вяртасці чалавечай; але неабходна адмовіцца ад усіх пачуццяў эгаізму і маральнай ляньні, роўна як і міжусобіц. Бог паміж нам уцеху, сэрца наша абнавіцца, і адраджэнца айчыны наша.

Ад роднай зямлі варты сын айчыны. Майце ласку, п. Маршал, загадаць Вашаму сакратару сьпісаць копіі з гэтай адозвы на ліку паведаў у Вашай губерні і ад свайго імя расказаць да ўсіх правадзіцеляў дваранства, і гэта ў магчымай хуткасці, у вадваротным выпадку будзе мець справу з судом грамадзянскім, прынамжы якога раю табе пазьбегнуць.

Це сябра твой і не стары знаёмец, але Літовец.

Прыстойнай за ўсё будзе зьвярнуцца з прапановай да суайчыннікаў у часе зьезду для выбару міравых пасрэднікаў.

Хоць вы мяне ня ведаеце, але ў такой важнай справе дастаткова вам ведаць маё імя.

Пісьмо гэта атрымаеце з Бабруйска, дзе яно апушчана ў скрынку пры майм праездзе.

Е. Габрыель».

Віленскі губерніскі маршалак Дамэйка адразу-ж пасля атрымання такой «абуральнай адозвы» накіраваў яе віленскаму ваеннаму губернатару В. І. Назімаву, які ў сваю чаргу тэрмінова адаслаў яе ў трэйціе аддзяленне шэфу жандараў Г. А. Далгарукаву. Апошні пасля адпаведнага рассьледавання ў вадносіне ад 11 кастрычніка 1861 г. за

нумарам 1543 напісаў віленскаму ваеннаму губернатару наступнае:

«ВЕЛЬМІ СAKPETHA

П. віленскаму ваеннаму, горадзенскаму і ковенскаму генэрал-губернатару. Пры адносіне за № 177 Ваша Высокаправаасадзіцельства зрабілі ласку накіраваць экзэмпляр абуральнай адозвы на польскай мове, дастаўлены па пошце з Бабруйска на імя гана Правадзіцеля дваранства Віленскай губерні Дамэйкі.

Цяпер атрымана ў трэйцім аддзяленьні ўласнай Яго Імператарскай Вэлікасці канцылярый прыватнай зьвестка, што адозву гэту склаў памешчык Менскай губерні Марцінкевіч. Пры гэтым наведана, што памешчык гэты... імкнецца ўсім мерамі ўзбуджэнь сьляні супраць Ураду... расійскае паміж імі напісаны ім на народнай мове верш «Гутарка старога дзеда» (упамінуты ў вадносіне майё за нумарам 1546), дзе ў самым невыгодным для Расей святле расказваецца гісторыя Літвы з 1792 г. да цяперашняга часу, а таксама перакладаў на народную мову вядомы польскі патрыятычны гімн.

Лічу абавязкам наведзіць гэты звесткі на ўгледжаньне Вашага Высокаправаасадзіцельства».

З далейшай перапіскі паміж віленскім ваенным губернатарам і трэйцім аддзяленьнем вынікае, што пра «абуральны дзеянні» памешчыка Марцінкевіча было даложна самому цару 15 жніўня 1862 г. у справаздачы III аддзяленьня за 1861 г. «Пасля прачытання артыкулу аб гэтым у справаздачы аб дзеяньнях III аддзяленьня за мінулы год Гасудар Імператар меў ласку Выскайша загадаць: аб наступным данесці».

З прыведзеных вышэй дакумантаў вынікае, што ўжо ў самым пачатку наступленьня рэвалюцыйных масаў супраць царызму, якія затым перараслі

(Заканчэньне на 8-ай бачыне)

Кастусь Кірзенка

Прырода

Ці ў ясны дзень, ці непагодным днём,
Ці ў час, калі вясна наўсцяж сыявае,
Ці той парой, калі зноў агнём,
Агім барвістым вясень зашугае;
Ці летній сьпёкай дыхае блакіт;
Ці ў верасах іскрыцца павуціна;
Ці зелянее руні аksamіт;
Ці жораў крык нясе, як сіраціна,
Закінуты ў нябёсах паміж хмар;
Ці зьвоняць росы ўранку пад нагамі;
Ці зьдзе з вышыні маяк стажар
Над любымі рачнымі берагамі, —
Зуўжды, заўжды, усюды, ў кожны міг,
З жыццём усім, зь якім навечна ў згодзе,
Ад самых шчырых роздумаў сваіх
Мне пакланіцца хочацца прыродзе!
О мройны лес! О вольныя палі!
О шыр лугоў — і ў забыцці і ў сьпева!
О даяглыды роднае зямлі!
О ты, радзімка на зямным дрэве,
Ты, кветка, што раснітка ледзяной
Калісь мяне ўзбудзіла ля акапа,
Ты, пах чабора, што прайшоў са мной
Ад Сожа да падсонечных Радопаў,

Вы, ручайны, са сьлязою вады
То ціха-плыннай, то сыпуча-звонкай,
Вы, сьцёжкі, дзе прастор мой малады,
Прытулак мар і радасцяў скарбонка, —
Бяз вас я не магу пражыць, у вас
Навечна закаханы ўсёй душою.
А ў любовы прызнацца —

кожны раз

Баюся... Не, ня хлусам, не ханжой,
Ня сабылююм жыў я — гэты друг
Няхай праносіць прагня да славы,
У іх заўжды з тымі друзамі ёсьць хаўрус...
А я баюся, што дубам і травам,
Праменьням залатым і хвалям рэк,
Разлогам палым і зорам сінім
Я не змагу, звычайны чалавек,
Сказаць усё, што я сказаць павінен;
Баюся словам лішнім, неўпапад,
Парушыць дарагое сугалоссе
Крынічных звонаў і лясных руляд,
Дыханьне зор і шпату калосся;
Крыўдней за ўсё — прызнаньне не ў пару,
Яно — бы сумны ветразь непадняты.

„Цімураўскі” скандал

«Хоць мне ўжо 70 год, але я пішу ў дзіцячую газету. Я жыву адна. Сваёй ніхто не зьвяртае ўвагі. Але гэта зусім ня так. У мяне ёсьць дарагія памочнікі — гэта піянер 3-яе класы Буцілаўскай сямігадовай школы Восіп Марцінкевіч і акцябраты Жэня Кажамякін і Антон Каштан. Яны часта наведваюць мяне. І ня толькі наведваюць, але й дапамагаюць; то дроў насякуць, то вады прынясуць, то падлогу памыюць. А і рада-ж я ім!»

Так піша ў газету «Піянер Беларусі» Марыя Каштан, бабўлька зь вёскі Буцілы Жалудоўскага раёну.

І пры гэтым 70-гадовая бабўлька дзякуючы рэдакцыі «Піянера Беларусі» за «чулы адносіны» да яе: гэта-ж зь ініцыятывы газэты й на ёйны заклік прыгладаны вышэй піянер і акцябраты ўзялі над ёю «шэфства», а так-бы «паралата ўжо» адзінокая Марыя Каштан...

Запраўды, ня жыве, а гібе Марыя Каштан: сваёй ніякіх няма, а савецкая ўлада ёю ня цікавіцца, таі ўлада, пра якую гавораць у школе й пішучы ў газэтах, што найменшая ў сьвеце ўлада й заступаецца як за малых, так і за старых. Пра гэтае заступніцтва савецкай ўлады піянеру чуоць усе, і яны здзіўляюцца, чаму гэта савецкая ўлада не дапамагае бездапаможнай бабўльцы Марыі Каштан.

Савецкая ўлада не дапамагае не адной толькі Марыі Каштан, колькі такіх Марыяў Каштан, забытых савецкай ўладай! Іхныя мужы і сыны, кінутыя савецкай ўладай на вайну, загінулі ў змаганьні (хоць і пад прымусам) за савецкую ўладу, а цяпер тая савецкая ўлада навет ня хоча й думаць пра Марыяў Каштан, ня гледзячы на тое, што выдае ўсялякія законы аб дапамозе й выхаваленца, што нідзе не апыкуецца так старымі, як у Савецкім Саюзе. На самай-жа справе, колькі старых бабўлек і дзядоў на Беларусі жывуць бязь ніякай дапамогі!

А мне як скрыўдзіць вас, дык лепш — [памру,

Мае вы нівы, пушчы й перакаты... Але маўчаць усё-ж я не магу. Як сьвідучаць ўспаміны ўсе і мары, дык просіць — іх уцехі і тугу Каб вам прынёс я, родныя абшары Зямлі майёй, адзінай назуўжды! І я нясу табе, прырода-маці, Паклон мой за прагматы гады — За сонечны жывы прамень у хаце, За цішыню вясёлак вяснавых, За лятучыя шчасныя пад імі, За незабыўны міг, спатканьня міг З дзявочынымі вачамі дарагімі, За сум і мужнасць, за красу і боль, Што ў шчодрасці жыццё падрыхтавала, Жыццё, што так ахоўвала сабой Мяне на самых грозных перавалах! Час прыздзе — сівэр згоніць па імху Апошніе лісьці. Мінецца лета. І зажуруся я тады крыху... — Але паклон табе, зямля, й за гэта, Паклон за ўсё, што мне дарыла ты І што падарыла для майго прызнання. За тое, што, як сьветач залаты, Ня гаснуць зоры вернага каханья.

Газэты заклікаюць піянераў стацца «цімураўцамі», гэта значыць калі піянер-школьнік мусіць некаму дапамагаць, адсюль і ўся кампанія атрымала назву «цімураўскай». Кажаму «цімураўцу» налічваюць за дапамогу гэтак званыя «ачкі». Натуральна, усе хочучы набраць як найбольш гэтых «ачкоў», бо іначай, як не набярэш іх, атрымаеш ад піянер-важкатай вымову. Часамі «цімураўцы», у пагоні за «ачкамі», даходзяць і да кур'ёзаў. Бось, прыкладам, як здавалі сабе «ачкі» піянеры Берасьнян і Жычка; вельмі цікавая гісторыя:

«Часнае слова, я хачу быць, як і ўсе. У нашым атрадзе цімураўскай каманда арганізавалася. Ранейшні, значыць, дапамагач адной бабўлі Агата Пахомаяне. А ў мяне сваё бабўля ёсьць. У той-жа дзень я сказаў ёй:

— Давайце, я буду вашым цімураўцам.

— Гэта што такое? — не зразумела бабўля.

Я растлумачыў ёй, але яна адмовілася. Калі так, я хаджу ў школу ды ўсе. Піянерважатае Баешка аднойчы пытае мяне: — Ты готкі «ачкоў» набраў?

А я вочы вышпуніў — якіх «ачкоў»? Аказваецца, каліны ў атрадзе «ачкі» зьбірае. Ну, і ганіюцца, значыць, за бабўлькамі. Больш за ўсіх назбіраў такіх «ачкоў» Пеця Круглёна. Аднойчы яшчэ прыцекам Пецька скаваўся пад лесвіцай і чакае. Толькі Агата Пахомаяна выйшла з пакою, а Пецька тут як тут. Бабўлю пад руку й зводзіць яе з ганку. Таська Скачок і Вілька Пяхотка, якія на двары падпільноўвалі, засталіся з носам. І за гэта яшчэ пяць «ачкоў» адкапіў. Ну, думаю, каля сваёй бабўлі я тысячу «ачкоў» такіх назбіраю. Ганку ў нас няма, дык я бабўлю зь лесвіцы буду зводзіць. Жывем-жа мы на трэцім паверсе. Толькі бабўля пачне спускацца зь вядром сьмечня я ле пад руку — і ёсьць пяць «ачкоў!» Ды і тут ня выйшла нічога... Стаю назаўтра на пладуцы другога паверху, вось-жа павіна спускацца бабўля зь вядром. Чую — ідзе. Толькі не адна, а яшчэ нехта дробна тупае па лесвіцы. Гляджу, аж гэта Пецька Круглёна. Учапіўся за бабчыну руку і ідзе поруч. Злосьць мяне разабрала. Гэты скнар Пецька ўзмаў мае цімураўскія «ачкі» красыць. Як трэсну я Пецьку пад бараду, ён і пакаціўся ўніз па лесвіцы. Усё было-б добра, каб адзін Пецька талцеў. А то й бабўля ўсёйде за ім і вядро».

Атрымаўся «цімураўскі скандал», пра які навет «Піянер Беларусі» напісаў. Дапамагаць каму-небудзь чым мага — гэта вельмі добры ўчынак, і ён заслугоўвае вялікае хвалы. Нельга-ж запраўды, каб чалавек ваяўляўся, ня прыгледжаны нікім. Але сорамна савецкай ўладзе, якая гаворыць, што чалавек — самая вялікая каштоўнасьць і ў той-жа самы час не зварачае на гэтага чалавека ніякай увагі, заняўбоўвае яго да такой ступені, якая мяжуе із звычайным злачынствам, сьпіхае такую важную справу, як клопаты ад старых, на моладзь, піянераў і школьнікаў.

«Цімураўскі» скандал!

М. С.

ды над картаграфіяй Беларусі. Памёр у Вільні ў 1819 г. (Дзеянік Віленскі 1820, III).

Геронім Страйноўскі нар. на Валыні у Хадачковае у 1752 наведваў піярскія школы. У 1781 г. назначаны быў прафэсарам права й палітычнай эканоміі ў Віленскай Акадэміі. Ад 1799 быў рэктарам Акадэміі, потым Віленскім біскупам. Памёр ў 1815 г. Напісаў выдатную працу «Навука натуральнага права» (Рудоміна, Жывот Г. Стройновского, Вільня 1839).

Вайцех Віюк Каяловіч, прафэсар і рэктар Акадэміі, напісаў дзевятомаю гісторыю Беларусі на лаціне і выдаў яе ў Гданску (1650) і ў Антверпэне (1669). Праца гэта пазьней была перакладзена на нямецкую мову, а выдавец яе Людвік Шлечэр пісаў, што «Каяловіч у 17 веку быў адным з першаклясных гісторыкаў у Эўропе».

Прыблізна сто гадоў пазьней (1758), як вынік разьвіцця гістарычнай навукі паявіцца зьмяняючы навукова-апрацаваны твор **Мацея Дагеля** «Кодэкс дыпляматычны Каралеўства Польскага й Вялікага Княства Літоўскага, друкаваны ў Вільні». У гэтым часе разьвілося ў Беларусі часопісьменства, на часте якога пры ўдзеле Віленскай Акадэміі паставіць можна Віленскае «Вядомасці літэрацке».

Агулам пры ўдзеле Віленскай Акадэміі за час яе існаваньня апублікавана ў Вільні больш 500 пераважна навуковых і арыгінальных працаў у лацінскай мове. Некаторыя зь іх былі перакладзаны на беларускую й польскую мовы.

★ ★ ★

Віленскай Акадэміі ў самым месце Вільні падлягалі наступныя навуковыя адзінкі:

а) Віленская акадэмічная Калегія, як падрыхтаваўчая школа да Акадэміі.

б) Бурсы (інтэрнаты) для шляхцанскай моладзі з фундацыі біскупа Валерага Пратасэвіча з 1577 г., Хадкевіча з 1588 г., Войны з 1601 г.

в) Калегія папская а. Пасавіна ўсходня-славянскага абраду для 30 студэнтаў Беларусі, заснаваная за Баторага ў 1581 г. Пасля навуковае стыпендыі выкарыстоўвалі лацінскія клерыкі аж да 1751 г.

г) Духовная сэмінарыя, заснаваная біскупам Юрым Радзівілам у 1581 г.

д) Бурсы для беднай моладзі, што наведвалі Акадэмію, зарганізаваныя а) канонікам Бэйнартам у 1602 г. і б) Міколай Корсакам у 1618 г.

е) Конвікт для шляхоцкай моладзі, адчынены ў 1742 г. як асобная навуковая ўстанова з собскай праграмай. Прафэсар матэматыкі і фізыкі эзуіта Тамаш Жаброўскі меў тут кабінэт фізычна-астранамічны.

ж) Акадэмічная друкарня, падараваная Радзівілам Сіроткай у 1580, потым разбудавана коштам Віленскага біскупа Белазора у 1665 г. ды рэктарам Бразоўскім у 1756 г.

з) Акадэмічная бібліятэка, аб якой была гутарка вышэй.

Паза Вільняй сетка эзуіцкіх школаў пакрывала так заходнюю, як і ўсходнюю Беларусь, на якія ў той ці іншай меры мела ўплыў Віленская Акадэмія. На першае месца высюўваецца Полацкая Акадэмія, заснаваная Баторым у 1581 г., аб якой будзе асобны артыкул. Далей ідуць эзуіцкія вышэйшыя школы — Калегіі з рознай праграмай навучанья. Да найважнейшых належалі:

1) **Калегія ў Нясьвіжы**, заложаная кн. Радзівілам Сіроткай у 1582 г. ды разбудаваная ў 1584 г. разам з усім месцам ды касцёлам Цела Божага. Першым рэктарам быў Мраскоўскі, які кіраваў спачатку ніжэйшай школай, а ад 1587 г. гуманістыкай і рэторыкай. Катэдру філязофіі ўстанавіў рэктар Андрэй Люшкоўскі ў 1641 г. Апрача пачатковай, сярэдняй і вышэйшай школаў тут існаваў ад 1620 г. Конвікт для шляхоцкай моладзі ды бурса для сьлянскай моладзі, утрымоўваная коштам Радзівіла. Студэнтаў налічвалася 300 і больш.

У часе маскоўскага «патопу» у канцы верасня насельніцтва Нясьвіжа было выразанае казакамі, а школы спаленыя. Хутка былі адбудаваныя, але ў 1706 у часе швэдзкай вайны Карль XII, узяўшы інтэрнам места, разбурыў яго й апусціў. Нанова ўзновілі навучаньне эзуіты ў 1710 г. Місійныя касцёлы і пачатковыя школы падпарадкаваны Нясьвіскай Калегіі існавалі ў Малькавічах і Ляхве.

2) **Калегія ў Горадні**, заснаваная ў 1585 г. Баторым ды забяспечаная наданнем маёнтку Кундзін ды грашчына 30 тыс. зал. Сьмерць Баторага перашкодзіла на адкрыццё Калегіі, і гэта наступіла аж у 1622 г. Год перад гэтым стараста Горадзенскі Станіслаў Касабудзкі запісаў Калегіі яшчэ вёску Сухую Балю, а ў 1647 Даміян Ісакоўскі маёнткі ў Сьвіслачы ды збудоваў тамака прыгожы касцёл і сярэдняю школу. Соім

1667 г. зацьвердзіў фундацыю Ісакоўскага, пабольшаную Крыштапам Халецкім запісам маёнткаў Гарастова і Каўбасін ды маёнткам эзуіты Гераніма Дзевальтоўскага ў Шупенях. Такім чынам Калегія, як вышэйшая школа, пачала працу ў 1664 г. пры эзуіцкім фарным касцёле ў Горадні. У Калегіі былі катэдры: рыторыкі (ад 1645), філязофіі (1710) і тэалогіі (1762). Да яе належала таксама публічная аптэка з аптэкарскім аддзелам. Місійныя школы былі ў Мэрэчы, Дуброве, Ваўкавыску і Котры, а сярэдняя ў Сьвіслачы.

3) **Калегія ў Ломжы**, заснаваная ў 1614 г. Першым рэктарам быў Адам Калазэмскі. Існавала тут толькі рыторыка й катэдра філязафічных навукаў. Вучніў было да 250 чалавек. Школа місійная была ў Мышыцы.

4) **Калегія ў Смаленску**, адчыненая ў 1621 г. дзейнічала да 1632, калі Смаленск быў узяты Масквой. Пасля вызваленьня ў 1634 г. заняткі былі ўзноўлены з рыторыкі й казюістыкі, а ў 1644 г. паўсталі катэдры філязофіі, матэматыкі і фізыкі. Лік вучняў даходзіў да 700. Маскоўскай навала ў 1654 г. і трываліе заняцце Масквой Смаленска палажылі канец Калегіі.

5) **Калегія ў Берасьці** ад 1623 г. з сярэднімі навукамі. Катэдра рыторыкі адчыненая ў 1636 г. пры рэктары Рафале Янчанскім, філязофіі — ў 1757, рэктарат Міхал Арлоўскага. Школы місійныя былі ў Прыжанках і ў Кодзеві.

6) **Калегія ў Наваградку**, заложаная ў 1626 г. У 1655 г. у часе маскоўскай навалы Наваградск быў спалены й разбураны, насельніцтва выразанае, або зьвязанае. Рэктар Калегіі Рыгор Рафаловіч быў засячаны, а праф. Андрэй Каванічкі высланы зь іншым жыхарствам у капальні у Сібір, адкуль пасля 10 гадоў вярнуўся калекі і памёр у Нясьвіжы ў 1667. У часе паўторнага маскоўскага заняцця Наваградка ў 1669 г. у Калегіі жылі расейскія ахвірны. Нанова пачала працу Калегія ў 1665 г. з пачатковымі школьнымі прадметамі, потым з паэтыкай і рыторыкай. Ад 1705 існаваў тут Конвікт шляхоцкі з асобнай праграмай навучанья, а ад 1714 г. Калегія сталася запраўды вышэйшай школай, бо адчынены былі катэдры філязафічных навукаў. У 1736 г. пачала выклады катэдра матэматыкі, а 1743 г. — фізыкі. У часе касачы эзуітаў у 1773 г. Калегія мела 40 студэнтаў.

(Заканчэньне ў наступным нумары)

Характэро беларускае прыроды

Летам ля Бярэзіны

Бярэзінскі запаведнік — адзін з цікавых куткоў беларускай прыроды. Знаходзячыся амаль у цэнтры рэспублікі, ён займае тэрыторыю больш за 67 тысяч гектараў. Рака Бярэзіна, беручы свой пачатак у Докшыцкім раёне, цячэ на поўдзень маляўнічымі лугамі, збіраючы воды із шматлікіх балотных рэчак і раўчэўкоў, каб зьліцца з магутным Дняпром.

Прыгожыя мурожныя лугі ў пачатку лета! Змешаныя хваёва-лісьцевыя лэсы зачароўваюць сваім характам. Бурлівае жыццё кіпіць усюды — у лесе, на балотце, лузе. Нейкая сіла так і цягне цяпер на ўлоньне жывой прыроды.

...Калі мы пакідалі дом, сонца сыхілася да гарызонту. Паступова пачыналі змаўкаць дзённыя галасы. Праз паўгадзіны мы былі ўва ўрочышчы «Сінічана». Ад Бярэзіны цягне асцяжэючай вільгацый, па траве коціцца палоска туман. На гарызонце выплыў месяц. Тут мы падумалі пра цёплыя начлёт і пайшлі ў дубовы гай.

У ім суха, паветра нібы настоена на лісьнях травах. Лепшага месца й ня трэба шукаць. Падножжа шматвяковага дубу дало нам прытулак. Паклаўшы пад бок барозавых і яловых галінак, накрывшыся плашччамі, мы ляглі адпачыць. Аднак заснуць у лесе летам натуралістаму ня так проста.

Над галавой з рэзкім крыкам праяцела чапля. Потым пачуўся нязвычайны роў. Гэта крычыць начная птушка — «вадзяны бык». Дзесьці адклікнуўся другі. Пад Вродам пачуўся голас трайцяга. У гушчары пераклікаюцца пугачы, совы, пралітаюць кажаны, шапаціць крыўлямі начныя матылькі, зьвіняць роем камары. У траве, раздзіраючы горла, бясцонца крычаць драчы.

...Спаць доўга не давялося, бо надыйшла рання, і нас разбудзіла галасістая «ку-ку». Ззяюла прачнулася на сьвітаньні й вылецела на ранішні сьняданак.

Ззяюлі няма аб чым клапаціцца, ня трэба думаць пра гняздо. Птушанят вы-

гадуюць ёй мацыхі — пеначкі, заранкі, валасянькі й інш. Яна-ж заўсёды знаходзіцца ў адзіноце і, гуляючы па лясных прасторах, плача, як гавораць у народзе, па страчанаму ў далёкія часы мацярынству. Мы прыслухоўваемся да пераліўнага сьпеву жаўранкаў, шчэбету берагавых ластавак, пакідаем месца нашай стаянкі і з вудамі выходзім да ракі.

...Узьнімаюцца апошнія косы малочнага туману, як-бы імкнучыся дагнаць паплывушы ўдалачыць воблакі. Калі поўнасьці зьнік туман, былі ўжо добра відаць абодва рачныя берагі, пакрытыя вярбой, сітнікам, асакой і лязьнякамі. У зарасьніку трысыця знаходзім невялічкую лодку, якую пакінуў і лоўка замаскаваў зелянінай невядомы рыбалюў. У лодцы аказаліся вяско й бяроставы коўшык для адліваньня вады. Я і сябар Агей ня ўтрымліваемся ад спакусы праехаць па вадзе. Асцярожна на спускаем лодку, адштурхоўваемся ад берагу і цяка вяслем. Лодка плыве затокай сярод трысыця, лопуху, шыракалістых белых і жоўтых гарлачыкаў. Бясшумна плывём да чародкі качаў, што, апусціўшы галовы ў вадку, кормяцца ўсялякімі сьлімакамі. На вярпе знаходзіўся і пільна азіраўся на бакох стары спрактыкаваны качар. Калі ён адчуў небяспеку, адразу-ж крыкам аб'явіў трывожнае становішча. Усе качкі з крыкам і гіканьнем, як стрэлы, пущаныя па паверхні вады, зьніклі ў берагавых зарасьніках.

А вось, пацяжыўшы ад зьездзеных жаб, грэецца на сонцы бусел, перабірае сваё пер'е — відаць, прыводзіць у парадак фарсісты «кафтан».

Спадоханьня качкі прымусілі й яго аглядзецца, спыніць занятак. Бусел робіць некалькі развалістых крокаў, узмахвае крыўлямі і ўзьлятае да гнязда, якое шапкаю чарнее на верхавіне старога дубу.

Плывучы далей, мы ўбачылі ў купістым беразе невялікую шчыліну — уваход у нару бабра.

Бабёр — адзін з найбольш каштоў-

Новае зь біяграфіі Дуніна-Марцінкевіча

(Заканчэньне з 7-ай бачыны)

ўва ўзброенае паўстаньне, В. Дунін-Марцінкевіч ня быў простым сузільнікам рэвалюцыйных падзеяў у краіне, а меў беспасярэдняе дачыненьне да іх, імкнуўся дапамагчы народу ў яго змаганьні за лепшую долю.

Актыўны ўдзел у рэвалюцыйным руху 1863 году прыймала дачка В. Дуніна-Марцінкевіча Камілія Марцінкевіч. З выяўленьня намі новых архіўных матэрыялаў аб паўстаньні 1863 году вельмі цікавым зьяўляецца данясеньне віленскага ваеннага, ковенскага, горадзенскага й менскага генэрал-губэрнатару Мураўёва ад 24 жніўня 1863 году за № 2613 шэфу жандармаў Далгарукаву адносна дачкі Дуніна-Марцінкевіча.

«Дваранка Менскага павету Камілія Марцінкевіч, — гаворыцца ў гэтым данясенні, — із самага пачатку ўзьнікшых у краі палітычных непарадкаў прыймала ўдзел ува ўсіх дэманстрацыях і знаходзілася заўсёды на чале кіраўнікоў рэвалюцыйнага руху. Пад уплывам пачуццяў няпрыкмымай нянавісьці да ўраду... яна ўжывала ўсе намаганьні, каб распаўсюдзіць паміж саслоўем дваран польскага паходжаньня тую-ж самую нянавісьць і лютасьць, якімі сама была прасякнута. Нарэшце, калі ў пачатку гэтага году было выяўлена, што азначаная Камілія Марцінкевіч заснавала ў м. Гарадку памешчыка Хмары вучылішча для сялянскіх дзяцей з тым, каб распаўсюдзіць паміж простым народам шкодныя рэвалюцыйныя ідэі, і што ў тым-жа мястэчку яна пра-

панавала аднаму радавому Новаіндгерманскага пяхотнага палку значныя грошы з тым, каб ён набыў для яе зброю і іншыя прыналежнасьці для мяцежу, тады па прадстаўленьню начальніка Менскай губэрні прадмеснік мой разпрадзіўся аб арышце Марцінкевіч, што й было прыведзена ў выкананьне.

... прысутнасьць у краі такога роду асоб, як Камілія Марцінкевіч, будзе мець для грамадства шкодныя вынікі, бо яна ня праміне выкарыстаць усякі зручны выпадак, каб падтрымліваць смуты й непарадкі ды супрацьдзейнічаць добрым мерапрыемствам Ураду, таму я прызнаў неабходным прапанаваць начальніку Менскай губэрні высласць Камілію Марцінкевіч на жыхарства пад строгім паліцэйскім наглядам у Пермскую губэрню, пра што абавязкам лічу давесці да ведама Вашага Сіяцельства. Генэрал ад інфантэрыі Мураўёў».

Зь іншых дакументаў відаць, што Камілія Марцінкевіч была выслана ў Пермскую губэрню, дзе выйшла замуж за салікамскага павятовага лекара Асіповіча... Просьба Асіповіча ў 1865 годзе зьняць зь ягонай жонкі паліцэйскі нагляд ня была задаволеная.

Новыя факты зь біяграфіі В. Дуніна-Марцінкевіча — каштоўны матэрыял для дасьледнікаў літаратуры ў справе больш грунтоўнага вывучэньня літаратурнай і грамадзкай дзейнасьці першага беларускага пісьменьніка-прафэсіянала XIX стагодзьдзя.

А. Семяновіч

УВАГА! БЕЛАРУСЫ НЬЮ ЁРКУ Й ВАКОЛІЦАЎ!

Слухайце

Беларускія радыёвыя перадачы

з радыястанцыі WPOW, на хвалі 1330 кц.

Беларускія паўгадзіныя праграмы перадаюцца штодзёна ад 8.30 да 9.00 гадзіны ўраньні і складаюцца зь

беларускіх песняў,

гутарак на культурна-асьветных тэмах,

вестак з грамадзкага жыцця,

рэклімаў беларускіх выданьняў ды ін.

Слухайце й пішце на адрас:

BYELORUSSIAN RADIO PROGRAM
41 East 42 Street
NEW YORK, N. Y.

Зь беларускага жыцця

БЕЛАРУСКАЯ КУПАЛЬСКАЯ СЦЭНКА ПА ТЭЛЭВІЗІІ

Канадзкая дзяржаўная радыястанцыя СібіСі ладзіць кожную пятніцу ўвечары нацыянальныя паўгадзіныя радыяпраграмы музыкі й песняў амаль усіх нацыянальнасьцяў, што пражываюць у Канадзе. Прыгэтым даюцца таксама й камэнтары ў ангельскай мове. Праграмы гэтыя чутны ўва ўсёй Канадзе, а таксама і ўва ўсіх суседніх штатах ЗША.

Ад 22 ліпеня г. г. Канадзкая дзяржаўная тэлевізія пачала перадаваць таксама паўгадзіныя нацыянальныя праграмы народных скокаў розных нацыянальных групаў. Гэтай праграмай кіруе, як і радыёвай, ведамы ўсім сп. І. Раманаў (Канадзец украінскага паходжаньня). Тэлевізійныя праграмы надаюцца штодзённа а 10 гадзіне вечарам і бачныя таксама ня толькі ў Канадзе, але і ў сумежных штатах ЗША.

У такой, другой па чарзе, праграме ў ваўторак 29 ліпеня сярод сцэнак каўка-

ных грызуноў, якія захаваліся ў рэдкіх месцах. У нас бабры водзяцца па Бярэзіне, яе прытоках і на іншых вадаёмах рэспублікі. На Бярэзіне бурны рачны бабёр лічыць сябе старажыткам. Ад урочышча «Сінічана» й аж да возера Палік, што на Барысаўшчыне, на кожным кілямэтры воднай стужкі сустракаюцца норы й хаткі бабра.

У Бягомельскім раёне бабры жывуць з даўніх часоў. Кліматычныя ўмовы, налічаныя неабходнай колькасьці вады, невычарпальнае крыніца патрэбнага корму спрыяюць размнажэньню на волі баброў.

Далейшую працу на лодцы наважылі спыніць. «Судна» паставілі на ранейшае месца, а самі пайшлі лавіць рыбу на ўрочышчы «Барсукі».

«Барсукі!» Калі й кім дадзена такая назва гэтай дзялянцы сенажаці й сумежнаму абтоку? Як расказваюць старажыты, а ім таксама перадалі бацькі аб гэтым, тут калісьці запраўды знаходзілася мноства барсуковых нор. Мы ізь сябрам дамовіліся, што на зваротным шляху абавязкова пойдзем праз балоты й правярэм былыя норы.

...Дыкае цёплы паўднёвы ветрык. Водаль адзін ад аднаго мы заселі рыбачыць. Булькае пад кустом вада, на хваліх скача паплавок.

Колькі рыбы ў Бярэзіне! Глядзіш у вадку й бачыш, як часам, пакраўцаючы паплаўкамі, пралываюць язі, ляпчы, месцам бухне чорны вусаты «гаспадар» ракі — сом, як шчупак ці вокунь ганяюцца за плоткай або верхаводкай.

Апоўдні мы былі ўжо на абтоку «Барсукі». Нас з усіх бакоў абступілі бярозы, дубы, вольхі й маладыя кусты лязьняку.

На «Барсуках» мы запраўды знайшлі некалькі даўніх нор, дзе жылі зьвяркі. Яны зарасьлі крапівай, быльнягом і аказаліся пустымі.

Шмат цікавага й займальнага мы ўбачылі за час свайго падарожжа.

Ул. Бутараў
(«Зьвязда», 16. 7. 58)

Фэльетон

Хрушчоў наступае на хвост

Прамова Мікіты Хрушчова на кіраўскім заводзе ў Ленінградзе выклікала жывы водгук і ў калгасе «Пустацьвет», а таксама і ў сям'і Рыгора Канцавога. Прыбягае Гануля з кароўніка і ўжо з парогу крычыць Рыгору:

ГАНУЛЯ (з уздымам): Ты чуў? Урэшце, наш Мікіта адчыкрыжыў разумную прамову!..

РЫГОР (флегматычна): Пра кукурузу ці пра трусю?

ГАНУЛЯ: Якраз ні пра адно, ані пра другое. Ён выступаў супраць п'янства і п'ніцаў. Ён сказаў, што п'янства — «перажытак мінулага», што ён п'янай хэўры наступіць чаравікам на хвост... РЫГОР (таксама флегматычна): Супакойся Гануля, маўляў той, «не пары гарачкі»... Ты ня ведаеш, ці наш Мікіта гаварыў гэта цьвярозы, ці ўжо сьцябанушы тройчы за руб дваццаць пяроўкі?

ГАНУЛЯ: А я скуль ведаю? Я-ж з ім не стаяла і ня чула, чым ён пахнуў. Я толькі ведаю, што ён разумна сказаў: На хвост п'ніцам наступіць! На хвост! На хвост!.. РЫГОР: Супакойся, Гануля! Няма ніякай прычыны да цялячых захапленьняў. Па-першае наш карыфэйны Мікіта занадта-ж гутарлівы. Чаго ён ужо нам не гаварыў, чаго не абяцаў?.. А, па-другое, як кажа прыказка, «рыба пахне ад галавы». Вось-жа нікому не сакрэт, што перадусім сам Хрушчоў мае выразныя ўхільны ў кірунку бутэлькі. Тут толькі алчна поўніцца паміж Мікітам з калгасу «Пустацьвет» і Мікітам з Масквы, што

скаіх, галандзкай, мэксыйскай, была паказана таксама й беларуская купальская сцэнка, у якой прыняў удзел сам сп. І. Раманаў, добра выконваючы ролю дзяцюка, памастацку граючы на мандаліне «Мікітку» й «Крыжачка», прыгожа скачучы сярод дзяўчат на рэчцы, што былі моцна занятыя пусканьнем на вадку купальскіх вянокоў. У вочы кідалася таксама й характэрная беларуская дэкарацыя.

У далейшых праграмах паабяцана шмат больш беларускага.

Пры гэтай нагодзе паўторна заклікаем нашых суродзічаў, як Канады, так і паўночных штатаў ЗША пісаць як найбольш лістоў у адрас гэтых праграмаў (асабліва радыёвых) ды дамагацца часьцей такіх праграмаў. Чым больш нас будзе пісаць, тым больш можна дасягнуць, бо мы гэтым пакажам, што Беларусі тут куды больш, чымся гэта думаець Канадзійцы.

Пішце на наступны адрас:
CBC, 354 Jarvis St.,
Toronto, Ont.

Таронтавец

3 жыццё нашых суродзічаў пад Польшчай

(Паводля «Нівы»)

20 чэрвеня 1958 г. у Шчэціне сябры мясцовага гуртка Беларускага Грамадзка-Культурнага Таварыства ладзілі літаратурны вечар, прысьвечаны 76-й гадавіне нараджэньня й 16-й гадавіне смерці Янкі Купалы. На вечары прысутнічалі прадстаўнікі ад Украінцаў.

*

Сябры Варшаўскага аддзелу БГ-КТ зарганізавалі дыскусійны клуб, дзе даюцца рэфэраты пераважна на беларускую тэматыку, пасля чаго праводзяцца дыскусіі. Першым рэфэратам быў «Кароткі нарыс гісторыі беларускага народу», які выклікаў вялікае зацікаўленьне й ажыўленьне дыскусію. Чарговым пытаньнем, якое дыскатувалася ў клубе была праблема мадэрнага мастацтва. Найбольшае аднак зацікаўленьне выклікала дыскусія на тэму беларускага вызвольнага руху ў перадаваанай Польшчы. Тут разгледжана дзейнасьць КПЗБ, Грамады, Таварыства Беларускай Школы. У гэтай дыскусіі бралі ўдзел таксама ўдзельнікі беларускай нацыянальна-грамадзкай працы ў былой Заходняй Беларусі.

*

Пачынаючы з № 26 (122) «Ніва» ўзяла «Літаратурную старонку», у якой маюць друкавацца творы беларускіх паэтаў, пісьменьнікаў ды працаўнікоў мастацтва, што пражываюць пад Польшчай. Пакуль што «Літаратурная старонка» мае зьяўляцца раз у месяц.

*

Праўленьне Беларускага літаратурнага аб'яднаньня ў Беластоку запланавала наладзіць 3-дзённы сьмінар для пачынаючых літаратараў. На перашкодзе да

БЕЛАРУСКАЯ ДЭЛЕГАЦЫЯ НА ПРЫНЯЦЦІ ПРЫНЦЫПЫ МАРГАРЭТЫ У ТАРОНТА

Вялікай падзеяй для дамянёну Канады гэтымі днямі была візіта Прынцэсы Маргарэты, якая пачалася з наведаньня правінцыі Брытанскай Калюмбіі.

Таронта Прынцэса Маргарэта наведала 30 і 31 ліпеня. У чацьвер 31 ліпеня а паўдні Прынцэса была прынятая мэрам гораду Таронта сп. Н. Філіпсам перад будынкам гарадзкой ратушы, дзе быў ёй уручаны афіцыйнае падарунак гораду.

Прыняцце Прынцэсы Маргарэты адбылося на адмысловай трыбуне, куды былі запрошаныя таксама прадстаўнікі ад больш чымся 30 этнічных групаў Таронта.

Ад Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе прысутнічалі сп-ня Н. Слаўко й сп. А. Маркевіч (у беларускай народнай вопратцы).

Таронцкая газета „The Telegram“ з 31 ліпеня на другой бачыне зьмясьціла запемку, дзе між іншага, гаворыцца, што прадстаўнікі Кітайцаў і Беларусаў зьявіліся ў сваіх нацыянальных строях.

Таронтавец

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:

Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АРГЕНТЫНА:

Asociacion Bielorusa en la Argentina, Calle Coronel Sayos 2877, Valentin Alsina, p-cia Buenos Aires.

АўСТРАЛІЯ:

Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:

Mr. C. Cimafiejtyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧНЫЯ ШТАТЫ:

Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:

Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

ФРАНЦЫЯ:

Mr. V. Mickievich, 47 Bd. de Bezons, Sartrouville (S. et O.).
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvoux (Nord).

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцця.

Выдавец: Уладзімер Борнік

РЭДАКЦЫЯ КАЛІГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паптовага купону.